

SIAMO DI NUOVO INSIEME

NR. 103-104 • SERIE NOUĂ • APRILIE - Iunie 2021
REVISTA ASOCIAȚIEI ITALIENILOR DIN ROMÂNIA - RO.AS.IT.
FONDATĂ ÎN 2007 - ISSN 1843-2085 - REVISTĂ EDITATĂ DE ASOCIAȚIA ITALIENILOR DIN ROMÂNIA - RO.AS.IT.
CU SPRIJINUL FINANCIAR AL GUVERNULUI ROMÂNIEI, PRIN DEPARTAMENTUL PENTRU RELATII INTERETNICE

Anul acesta sărbătorim cea de-a 75-a aniversare a Republicii Italiene după o perioadă de grele încercări, la care ne-a supus apariția virusului care a decimat milioane de vieți omenești la nivel mondial, mai toate comunitățile având înregistrate pierderi. Italia îmbracă straie de sărbătoare cu memoria încărcată de doliul pricinuit de pandemie. Cu toate acestea, am reușit să trecem cu bine peste aceste neplăceri. Optimismul care ne caracterizează pe noi, italienii, va face, chiar și așa, ca aceste urme să treacă mai ușor și să întâmpinăm cu bucurie sărbătoarea care se apropie.

Să ne aducem aminte cum a luat naștere Republica Italiană cu 75 de ani în urmă, când, în urma referendumului din 2 și 3 iunie 1946, cetățenii din toată Italia au votat trecerea de la monarhie la republică, un vis devenit realitate, născut din mișcarea politică Mazziniană de la 1831: La

Quest'anno festeggiamo il 75esimo anniversario della Repubblica Italiana dopo un periodo difficile, cui ci ha sottoposto l'apparizione del virus che ha decimato milioni di vite umane a livello mondiale, con perdite registrate in tutte le comunità. L'Italia indossa abiti festosi con la memoria appesantita dal lutto causato dalla pandemia. E nonostante questo, siamo riusciti a superare i dispiaceri. L'ottimismo che caratterizza noi italiani, anche in queste circostanze, ci permetterà di andare avanti facilmente e di accogliere con allegria la celebrazione che si avvicina.

Ricordiamo com'è nata la Repubblica Italiana 75 anni fa, quando, dopo il referendum del 2 e del 3 giugno 1946, i cittadini di tutta l'Italia hanno votato il passaggio dalla monarchia alla repubblica, un sogno diventato realtà, nato dal movimento politico Mazziniano nel 1831:

Giovine Italia, îmbrățișată de către primul ministru piemontez Camillo Benso di Cavour și de către Giuseppe Garibaldi, care au rămas în istorie ca fiind figurile marcante ale mișcării Risorgimento, ce a pus bazele unificării Italiei.

Tot în această perioadă mi-am luat rămas bun de la ambasadorul Italiei la București, Excelența Sa

Festa della Repubblica într-o perioadă de grea încercare

La Festa della Repubblica in tempi difficili

La Giovine Italia, abbracciata dal primo ministro piemontese Camillo Benso di Cavour e da Giuseppe Garibaldi, passati alla storia come principali figure del Risorgimento, che ha posto le basi per l'unificazione dell'Italia.

Sempre in questo periodo ho preso congedo dall'Ambasciatore d'Italia a Bucarest, Sua Eccellenza il sig. Marco

Domnul Marco Giungi, cu care am reușit să lucrez bine în interesul celor două țări surori, cât și în interesul minorității italiene.

În timpul vizitei de rămas-bun, am reușit să rememorăm o serie de momente frumoase din anii când Excelența Sa și-a exercitat mandatul în România, cu această ocazie având și plăcerea să îi cunosc pe cei doi adjuncți ai misiunii la București, responsabili departamentelor economice și culturale, cărora le doresc un: „Bun venit și succes în noua misiune!”

Pentru că, la ora la care scriu aceste rânduri, Excelența Sa Domnul Ambasador Marco Giungi se află deja în Italia, cariera dumnealui continuând cu un post de consilier diplomatic în una dintre prestigioasele instituții de educație italiene, îi urez: „Buona Fortuna!”

Buon 75esimo anniversario della Repubblica!

Giungi, con cui sono riuscito a lavorare bene nell'interesse delle due nazioni sorelle, come anche nell'interesse della comunità italiana.

Durante la visita di commiato, siamo riusciti a ricordare una serie di bei momenti, avvenuti negli anni in cui Sua Eccellenza ha esercitato il proprio mandato in Romania, e in quest'occasione ho avuto anche il piacere di conoscere i due aggiunti al corpo diplomatico di Bucarest, responsabili dei dipartimenti economici e culturali, cui auguro: «Benvenuti e in bocca al lupo nella nuova missione!»

Poiché mentre scrivo queste righe, Sua Eccellenza il sig. Marco Giungi si trova già in Italia, dove porterà avanti la sua carriera come consigliere diplomatico in una delle più prestigiose istituzioni d'istruzione italiana, gli auguro: „Buona Fortuna!”

Buon 75esimo anniversario della Repubblica!

de
Andi-Gabriel
Grosaru

CÂTEVA CÂNDURI

APRILIE • IUNIE

SIAMO DI NUOVO INSIEME

FONDATA ÎN 2007

NR. 103-104 · SERIE NOUĂ
APRILIE - Iunie
2021

ISSN 1843-2085

Revistă editată de
Asociația Italianilor din
România - RO.AS.IT.
cu sprijinul financiar al
Guvernului României, prin
Departamentul pentru Relații
Interetnice

Membri fondatori

Mircea Grosaru
Ioana Grosaru

Director
Ioana Grosaru

Senior editor
Modesto Gino Ferrarini

Redactor-șef
Olivia Simion

Redactori
Victor Partan
Mihaela Profiriu Mateescu
Clara Mitola
Antonio Rizzo

Design & producție
squaremedia.ro

Răspunderea pentru
conținutul articolelor aparține
exclusiv autorilor.

Asociația Italianilor
din România - RO.AS.IT.
asociație cu statut de utilitate publică
Str. I.L. Caragiale nr. 24
020045 București
Tel.: +4 0372 772 459
Fax: +4 021 313 3064
ufficio@roasit.ro

www.roasit.ro

foto: wikipedia.org

Conferința Națională a Asociației
Italianilor din România - RO.AS.IT. · La
Conferenza Nazionale dell'Associazione
degli Italiani di Romania - RO.AS.IT. | 04

Istorieare trăite din viața etnicilor
italieni din România · Storielle di vita
della minoranza italiana di Romania | 07

700 anni dalla morte di Dante: la Divina
Commedia vista dagli artisti (II) · 700
de ani de la moartea lui Dante: Divina
Comedie văzută de artiști (II) | 10

Vă invităm să participați la două
concursuri cu premii speciale · Vi
invitiamo a partecipare a due concorsi
a premi speciali | 14

CULTURĂ / CULTURA

15 | Arta italiană la Castelul Peleş

18 | Prin Craiova la braț cu minoritățile
etnice (III) · Per Craiova a braccetto con le
minoranze etniche (III)

21 | Italienii și jocul „bocce” ·
Gli italiani e il gioco delle bocce

24 | Friulanii din Beiuș · I friulani di Beiuș

28 | Sfânta Rita de Cascia – făcătoarea de minuni

30 | Adagio în sol minor

foto: catholictradition.org

SOCIETATE / SOCIETÀ

„Les clés du Paradis”... la Vatican! · «Les
clés du Paradis...» in Vaticano! | 31

Il Corner o L'angolo dei Progetti Erasmus+.
L'esperienza del «Liceo Dante Alighieri» | 34

la naștere Dantedi · Nasce il Dantedi | 36

Tra parentesi... · Între paranteze... | 38

Il vecchio pastore | 41

Ponza, paradisul în care a fost exilat
Mussolini | 42

foto: iStock.com

Conferința Națională a Asociației Italienilor din România – **RO.AS.IT.**

Asociația Italienilor din România – RO.AS.IT. a organizat Conferința sa Națională în data de 22 aprilie 2021, în format hibrid, la sediul Centrului cultural „Casa d'Italia” din București și online.

L'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT. ha organizzato la propria Conferenza Nazionale in data 22 aprile 2021, in formato ibrido, presso la sede del Centro culturale «Casa d'Italia» di Bucarest e online.

de
Victor Partan

traduzione
Clara Mitola

foto
RO.AS.IT.

Evenimentul a beneficiat de prezența unor importanți invitați din țară și din străinătate, lucrările Conferinței fiind binecuvântate de Preasfințitul părinte Varlaam, care a transmis totodată și mesajul de bun găsit al Înaltpreasfinției Sale Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române: „Vă felicităm pentru modul în care vă străduiți să conservați identitatea membrilor comunității italiene din România. Doresc să vă spun că Biserica Ortodoxă Română este foarte recunoscătoare comunității italienilor din România din mai multe motive. Foarte mulți arhitecți, foarte mulți ingineri, foarte mulți constructori de origine italiană au construit diverse biserici, între care și ortodoxe. Amintim, în primul rând, catedralele din Craiova și din Galați”, a spus Preasfințitul părinte Varlaam, care a vorbit apoi despre colaborarea cu Biserica Romano-Catolică: „Suntem aici și pentru a mulțumi că Italia este țara care găzduiește cea mai mare diasporă românească. Biserica noastră a organizat în Italia o Episcopie, avem sute de parohii în această țară și ne bucurăm de o colaborare extraordinară cu Biserica Romano-Catolică. Sunt obligat să spun că pictura, cultura și arhitectura italiană au influențat pictura, cultura și arhitectura bisericilor din România într-un grad foarte mare. Acestea arată simbioza între popoarele italian și român”.

LUDOVIC ORBAN ESTE DESCHIS LA „DIALOG ȘI LA COLABORARE” CU COMUNITATEA ITALIANĂ

Domnul Ludovic Orban, președintele Camerei Deputaților, a subliniat în intervenția avută faptul că prezența comunității italiene pe teritoriul României este una milenară și că „avem rădăcini comune, suntem rude apropiate și lucrul acesta se vede prin faptul că avem o colaborare

L'evento ha beneficiato della presenza di ospiti importanti provenienti dal nostro paese e dall'estero, mentre i lavori della conferenza sono stati benedetti dal Reverendo padre Varlaam, che ha trasmesso allo stesso tempo un messaggio di benvenuto del Santo Padre Daniel, Patriarca della Chiesa Ortodossa Romana: «Vi faccio i miei complimenti per il modo in cui v'impegnate a conservare l'identità dei membri appartenenti alla comunità italiana di Romania. Desidero dirvi che la Chiesa Ortodossa Romana è assai riconoscente alla comunità degli italiani di Romania per diversi motivi. Moltissimi architetti, moltissimi ingegneri, moltissimi costruttori di origine italiana hanno costruito numerose chiese, alcune anche ortodosse. Ricordiamo, innanzitutto, le cattedrali di Craiova e Galați», ha dichiarato il Reverendo padre Varlaam, che ha poi parlato della collaborazione con la Chiesa Romana Cattolica: «Siamo qui anche per ringraziare l'Italia, paese che ospita la più grande diaspora romana. La nostra Chiesa ha organizzato in Italia una Diocesi, abbiamo centinaia di parrocchie in questo paese e siamo felici della straordinaria collaborazione con la Chiesa Romana Cattolica. È doveroso dire che la pittura, la cultura e l'architettura italiana abbiano influenzato la pittura, la cultura e l'architettura delle chiese romene in modo molto profondo. Questo mostra la simbiosi tra il popolo italiano e quello romeno».

LUDOVIC ORBAN È APERTO AL «DIALOGO E ALLA COLLABORAZIONE» CON LA COMUNITÀ ITALIANA

Il signor Ludovic Orban, presidente della Camera dei Deputati, ha sottolineato nel suo intervento come la presenza della comunità italiana sul territorio della Romania sia millenaria e

foarte strânsă, într-o varietate de domenii”. Excelența Sa a subliniat totodată relațiile extrem de bune dintre România și Italia, precum și faptul că „în România sunt peste 20.000 de firme care au acționari italieni, dar și în Italia sunt foarte multe firme cu acționari români, precum și o comunitate mare, de peste un milion de români.”

În alocuțiunea sa, președintele Camerei Deputaților a felicitat Asociația Italianilor din România – RO.AS.IT. pentru modul în care a organizat Conferința Națională și a asigurat că „orice problemă are comunitatea italienilor din România, eu sunt deschis la dialog și la colaborare”.

MIRCEA GEOANĂ: LEGĂTURA DINTRE ROMÂNIA ȘI ITALIA ESTE GENETICĂ

Ulterior a avut o intervenție și Excelența Sa domnul Mircea Geoană, Secretar General Adjunct al NATO. „Biserica Ortodoxă a declarat 2021 ca anul diasporei și, dacă există o legătură mai intimă pe care națiunea română o are cu orice altă națiune din lume, aceea este Italia. Nu există nimic mai profund, nu există nimic mai durabil, nimic mai genetic, în sensul istoriei și în sensul uman, în sensul cultural și în sensul lingvistic... în sensul firii noastre, al comportamentului nostru, cum suntem organizați ca oameni și ca societate”, a spus înaltul oficial, observând „uridă convergență” a viziunilor pe care România și Italia le au în cadrul NATO și în abordarea aspectelor care țin de Uniunea Europeană.

Despre comuniunea genetică dintre români și italieni a vorbit și Excelența Sa domnul Marco Giungi, ambasadorul Republicii Italiene în România: „În momentele critice ale istoriei, a fost o solidaritate între cele două popoare. O

che existano «radici comuni, siamo parenti diretti e questo si vede attraverso la strettissima collaborazione che abbiamo, in una grande varietà di ambiti». Sua Eccellenza ha posto l'accento anche sulle ottime relazioni tra Romania e Italia, come anche sul fatto che «in Romania esistono oltre 20.000 aziende con azionisti italiani, ma anche in Italia ci sono moltissime aziende con azionisti romeni, come anche una grande comunità, composta da più di un milione di romeni.»

Nel suo discorso, il presidente della Camera dei Deputati si è congratulato con l'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT. per il modo in cui ha organizzato la Conferenza Nazionale e ha garantito che «qualsiasi problema avrà la comunità degli italiani di Romania, sarò aperto al dialogo e alla collaborazione».

MIRCEA GEOANĂ: IL LEGAME TRA LA ROMANIA E L'ITALIA È GENETICO

A seguire ha avuto luogo l'intervento di Sua Eccellenza il signor Mircea Geoană, Segretario Generale Aggiunto della NATO. «La Chiesa Ortodossa ha dichiarato che il 2021 fosse l'anno della diaspora e, se esiste un legame davvero intimo che la nazione romena intrattiene con un'altra nazione nel mondo, quella è l'Italia. Non esiste nulla più profondo, di più duraturo, nulla di più genetico in senso storico e in senso umano, in senso culturale e linguistico... nel senso della nostra natura, del nostro comportamento, per come ci siamo organizzati come persone e come società», ha dichiarato l'alto ufficiale, osservando «l'enorme convergenza» di visioni che Romania e Italia condividono all'interno della NATO e nel modo in cui gestiscono gli aspetti riguardanti l'Unione Europea.

Della comunione genetica tra romeni e italiani ha parlato anche Sua Eccellenza il signor Marco Giungi, l'ambasciatore della Repubblica Italiana in Romania: «Nei momenti critici della storia, c'è stata solidarietà tra i due popoli. Una democrazia matura è quella capace di garantire alle minoranze gli strumenti per partecipare alla vita del paese. Questa è la situazione in Romania».

LA MINORANZA ITALIANA DI ROMANIA, UN PONTE D'UNIONE

Tra gli ospiti che hanno preso la parola durante la prima parte della Conferenza Nazionale, c'è stata anche la signora Maria Dan, direttrice del Liceo Scientifico «Dante Alighieri». «Siamo orgogliosi della nostra scuola, siamo sotto il patrocinio dell'Associazione degli Italiani di Romania», ha affermato la signora Dan, mentre la signora Ioana Grosaru, presidente della RO.AS.IT., ha sottolineato come la relazione con la scuola sia importantissima per l'associazione, poiché gli alunni rappresentano le nuove leve della comunità italiana. Un messaggio è stato trasmesso anche dal signor Nicolae-Miroslav

democrație matură este aceea care asigură minorităților mijloace de a participa la viața țării. Aceasta este situația în România”.

MINORITATEA ITALIANĂ DIN ROMÂNIA, O PUNTE DE LEGĂTURĂ

Printre invitații care au luat cuvântul în prima parte a Conferinței Naționale s-a mai numărat și doamna Maria Dan, directorul Liceului Teoretic „Dante Alighieri”. „Suntem mândri de școala noastră, suntem sub patronajul Asociației Italienilor din România”, a spus doamna Dan, în timp ce doamna Ioana Grosaru, președintele RO.AS.IT., a subliniat că relația cu școala este foarte importantă pentru asociație, elevii reprezentând noul val din comunitatea etnicilor italieni. Un mesaj a transmis și domnul Nicolae-Miroslav Petrețchi, deputatul minorității ucrainene din România, prin intermediul consilierului Ciprian Lușcan.

Domnul deputat Andi-Gabriel Grosaru, reprezentantul minorității italiene în Parlamentul României, a reafirmat dinamismul minorității italiene din România, care asigură puntea de legătură între cele două țări surori, Italia și România. Minoritatea italiană din România are un potențial deosebit, care trebuie valorificat în cel mai exigent mod prin eforturi susținute zi de zi: „Preocuparea mea este să fim în mijlocul evenimentelor culturale și să promovăm limba italiană, cultura, obiceiurile pe care le au familiile unite sub umbrela RO.AS.IT. Mulțumesc membrilor care ne-au acordat încrederea lor. Suntem o comunitate care trăiește prin oameni. Totul este o construcție făcută peste ani”.

PUNCTELE DE PE ORDINEA DE ZI

În cea de-a doua parte a Conferinței Naționale au fost prezentate și aprobate punctele de pe ordinea de zi: prezentarea Raportului de activitate și aprobarea situațiilor financiare pe anul 2020, însoțite de raportul auditorului și raportul comisiei de cenzori; aprobarea execuției bugetului pe anul 2020 și a bugetului de venituri și cheltuieli pe anul 2021; numirea auditorului pentru auditul situațiilor financiare; propunerile pentru unele modificări ale Statutului asociației; validarea adeziunilor noilor membri și ale membrilor simpatizanți și stabilirea cuantumului cotizațiilor.

În încheiere, au avut loc discuții libere la care au luat parte reprezentanții comunităților de etnici italieni din toată țara. „Vom continua să venim în întâmpinarea membrilor noștri cu evenimente interesante și care să mențină strânsă legătura cu comunitatea italiană”, a asigurat doamna Ioana Grosaru.

Conducerea Asociației Italienilor din România – RO.AS.IT., prin doamna președinte Ioana Grosaru, le mulțumește celor care s-au implicat în organizarea Conferinței Naționale și, mai ales, participanților și invitaților speciali.

Petrețchi, deputato della minoranza ucraina di Romania, tramite il consigliere Ciprian Lușcan.

Il signor deputato Andi-Gabriel Grosaru, rappresentante della minoranza italiana nel Parlamento della Romania, ha riaffermato il dinamismo della minoranza italiana di Romania, che garantisce una connessione salda tra le due nazioni sorelle, Italia e Romania. La minoranza italiana di Romania ha un potenziale straordinario, che bisogna valorizzare nel modo più esigente attraverso sforzi quotidiani: «Il mio principale interesse è quello di essere nel mezzo di eventi culturali e promuovere la lingua italiana, la cultura, le abitudini delle famiglie unite sotto l'ombrello RO.AS.IT. Ringrazio i membri che ci hanno offerto la loro fiducia. Siamo una comunità che vive attraverso la gente. Tutto è stato costruito negli anni».

PUNTI ALL'ORDINE DEL GIORNO

Nella seconda parte della Conferenza Nazionale sono stati presentati e approvati i punti all'ordine del giorno: la presentazione del Rapporto di attività e l'approvazione dei conti per l'anno 2020, accompagnati dal rapporto del revisore e dal rapporto della commissione dei censori; l'approvazione dell'esecuzione del bilancio per l'anno 2020 e del bilancio delle entrate e delle spese per l'anno 2021; la nomina del revisore per la revisione dei conti; le proposte per alcune modifiche da apportare allo Statuto dell'associazione; la convalida delle iscrizioni di nuovi membri e dei membri simpatizzanti e la definizione dell'importo dei contributi.

In chiusura, ci sono state libere conversazioni cui hanno preso parte i rappresentanti della minoranza italiana di tutto il paese. «Continueremo a proporre ai nostri membri eventi interessanti, per mantenere stretto il legame con la comunità italiana», ha garantito la signora Ioana Grosaru.

La direzione dell'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT., attraverso la signora presidente Ioana Grosaru, ringrazia quanti si siamo impegnati nell'organizzazione della Conferenza Nazionale e, soprattutto, i partecipanti e gli ospiti speciali.

La Conferenza Nazionale dell'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT.

APRILIE • IUNIE

Istorie trăite din viața etnicilor **italieni** din România

Atunci când mi s-a oferit ocazia să scriu câteva rânduri despre volumul *Istorie trăite din viața etnicilor italieni din România* - ediția a II-a, mi-am spus că este un lucru foarte simplu. Autorul, Modesto Gino Ferrarini, îmi este foarte drag. Puțin spus. Este, poate, unica persoană căreia i-aș cere un autograf. Cartea, o știu pe dinafară de la coperta unu până la coperta patru. „Din scoartă în scoartă”, cum se spune.

Quando mi è stata offerta l'occasione di scrivere qualche riga sul volume *Storielle di vita della minoranza italiana di Romania* - seconda edizione, mi sono detto che sarebbe stato semplice. L'autore, Modesto Gino Ferrarini, mi è molto caro. Ed è quasi un eufemismo. È forse l'unica persona cui chiederei un autografo. Il libro lo conosco a memoria, dalla prima alla quarta di copertina. «Da un capo all'altro», come si dice.

de
Victor Partan

traduzione
Clara Mitola

foto
RO.AS.IT.

Acum, iată-mă așezat în fața tastaturii și pur și simplu nu știu cu ce să încep. Sunt atâtea lucruri care trebuie spuse primele, încât, după ce scriu o idee o șterg, pentru că mi se pare că fac o nedreptate unui aspect și mai important.

O „istorioară”: încă de la primele întâlniri în cadrul Asociației Italienilor din România - RO.AS.IT., am aflat că avem un prieten comun, pe statisticianul Răzvan Toma, cu care M.G. Ferrarini fusese coleg la *Sportul Românesc*, iar eu la *Gazeta Sporturilor*. Înainte de pandemie, am reușit să ne

Adesso, eccomi seduto alla tastiera e semplicemente non so come iniziare. Sono così tante le cose da dire innanzitutto che, dopo aver scritto un'idea, la cancello perché mi sembra di fare un torto a un altro aspetto ancora più importante.

Una «storiella»: già dai primi incontri nell'ambito dell'Associazione degli Italiani di Romania - RO.AS.IT. ho scoperto avessimo un amico comune, lo specialista in statistiche Răzvan Toma, collega di M.G. Ferrarini al giornale *Sportul Românesc* e mio alla *Gazeta Sportului*. Prima della pandemia, siamo riusciti a incontrarci tutti e tre ai tavoli di un locale vicino al centro sportivo «Voinicelul». Răzvan ha avuto l'ottima idea di fare una foto, che ha pubblicato su Facebook. Il post ha ottenuto centinaia di like e decine di commenti, tutti rivolti a Modesto Gino Ferrarini, da parte di giornalisti sportivi di ogni età e non solo:

«Sono contento di vedere in salute e davvero giovanile Modesto Ferrarini, cronista di grande successo al giornale *Sportul...*», «Tanta salute al signor Modesto!»... «Quanti anni ha Modesto, Răzvan?» (Risposta: va per i 92!!!).

Messaggi sinceri. Nessuno era obbligato a lasciare commenti ma moltissimi hanno avuto il piacere di farlo, segno che Modesto Gino Ferrarini non è stato solo un qualsiasi giornalista romeno, ambito cui è rimasto legato. Perfino ora, a più di 90 anni, nel suo borsello non mancano mai una penna e un taccuino, utensili che si inarcano nel tempo. Non ci vuole un salto d'immaginazione per immaginarlo, subito dopo la Rivoluzione, faccia in faccia con i membri della minoranza italiana, mentre annota coscienziosamente le informazioni che

întâlnim toți trei la o terasă din vecinătatea bazei sportive „Voinicelul”. Răzvan a avut inspirația să facem o poză, pe care a postat-o pe Facebook. Postarea a adunat sute de like-uri și zeci de comentarii, toate la adresa lui Modesto Gino Ferrarini, de la jurnaliști de sport de toate vârstele și nu numai.

„Mă bucur să-l văd bine sănătos și chiar foarte tânăr pe Modesto Ferrarini, cronicar de mare succes la ziarul *Sportul...*”, „Sănătate domnului Modesto!”... „Câți ani mai are Modesto, Răzvan?” (Răspuns: merge pe 92!!!).

Mesaje sincere. Nu era nimeni obligat să lase un comentariu, dar foarte mulți au avut plăcerea să o facă, semn că Modesto Gino Ferrarini nu a fost un oarecare în jurnalismul din România, un domeniu de care a rămas atașat. Nici acum, la mai bine de 90 de ani, din borsetă nu îi lipsesc pixul și carnetul de notițe, ustensile care fac arc peste timp. Nu este un efort de imaginație să îl vizualizezi, imediat după Revoluție, față în față cu etnicii italieni, notând conștiincios în carnetel informațiile care aveau să se transforme în *Istoriarele* publicate de RO.AS.IT. în anul 2005.

După 15 ani, a apărut ediția a II-a a cărții, o ediție care aduce în prim plan elemente de noutate importante. În primul rând, este o carte bilingvă, cu text în paralel, deci un instrument util pentru cei care vor să învețe limba italiană sau să își perfecționeze cunoștințele. În al doilea rând, structura a fost gândită în așa fel încât să fie surprinsă evoluția comunității etnicilor italieni de la perioada comunistă, cu scene demne de teatru absurd, la perioada de reorganizare de după 1989 și la prezentul caracterizat prin stabilitate, vizibilitate și progres.

Foarte interesante mi se par povestioarele din timpul comunismului, scrise special pentru această carte. Ele vorbesc de la sine despre infernul prin care au trecut italienii rămași aici, care erau chemați să dea cu subsemnatul doar pentru că treceau pe strada pe care era ambasada patriei mamă sau pentru că aveau o mașină de scris Olivetti.

Modesto Gino Ferrarini a avut curajul nebun să îi scrie lui Nicolae Ceaușescu și „să se plângă” de faptul că nu primea pașaport. Culmea, i s-a făcut dreptate! A fost lăsat să plece din țară, iar noi avem ocazia, citind cartea, să vedem cum erau priviți în Italia italienii veniți în vizită din „lagărul comunist”.

Sunt istorii adevărate, trăite, pe care nu le găsiți în nicio altă carte, alături de o scriitură marcă înregistrată: degajată, glumeață, alertă, orientată pe detalii și, totuși, direct la țintă. Bucurați-vă de lectură și nu pierdeți ce scrie printre rânduri.

ECOURI

Firesc, după apariția *Istoriarelor* au venit și primele impresii despre carte. Iată mesajul primit de la distinsa doamnă Mioara Beinat, acum la peste 70 de ani, al cărei bunic a fost constructor de mare talent venit din Friuli.

„Cartea mi-a făcut bucurie. Ce de amintiri! Ne-am reîntâlnit cu cei cu care am lucrat în urmă cu ani. Ziaristul Virgilio Toso (București), familia profesorilor Ioana și Mircea Grosaru (Suceava), Margareta Meschini (Oțelu Roșu), Gita Navarri (Iași), preotul don Lazarin și alții. Vă felicităm, mulțumim!”

si sarebbero trasformate nelle *Storielle*, pubblicate dalla RO.AS.IT. nel 2005.

Dopo 15 anni è apparsa la II edizione del libro, un'edizione che porta in primo piano importanti elementi nuovi. Innanzitutto, è un libro bilingue, con testo a fronte, quindi uno strumento utile a quanti vogliano imparare l'italiano o perfezionarne la conoscenza. In secondo luogo, la struttura è stata pensata in modo da sorprendere l'evoluzione della comunità della minoranza italiana, dal periodo comunista, con scene degne del teatro dell'assurdo, a quello di riorganizzazione dopo il 1989 e fino al presente, caratterizzato da stabilità, visibilità e progresso.

Mi sembrano molto interessanti le storielle d'epoca comunista, scritte apposta per questo libro. Parlano da sole dell'inferno vissuto dagli italiani rimasti qui, chiamati a scrivere rapporti giustificativi solo perché passavano sulla strada in cui c'era l'ambasciata della madrepatria o perché avevano una macchina da scrivere Olivetti.

Modesto Gino Ferrarini ha avuto un coraggio folle a scrivere a Nicolae Ceaușescu e a «lamentarsi» di non ottenere il passaporto. Il colmo, ha ottenuto giustizia! Gli è stato permesso di lasciare il paese, e leggendo il libro, abbiamo l'occasione di scoprire com'erano visti in Italia gli italiani, giunti in visita dai «lager comunista».

Sono storie vere, vissute, che non troviamo in nessun altro libro, oltre a una scrittura dal marchio registrato: distaccata, scherzosa, vivace, attenta ai dettagli e, a ogni modo, diretta al bersaglio. Godetevi la lettura e non perdetevi ciò che scrive tra le righe.

ECHI

Naturalmente, dopo l'apparizione delle *Storielle*, sono arrivate anche le prime impressioni sul libro. Ecco il messaggio ricevuto dalla distinta signora Mioara Beinat, ora di oltre 70 anni, il cui nonno è stato un costruttore di grande talento venuto dal Friuli.

«Il libro mi ha resa felice. Che ricordi! Abbiamo rivisto persone con cui abbiamo lavorato molti anni fa. Il giornalista Virgilio Toso (Bucarest), la famiglia dei docenti Ioana e Mircea Grosaru (Suceava), Margareta Meschini (Oțelu Roșu), Gita Navarri (Iași), il sacerdote don Lazarin e gli altri. Vi portiamo i nostri complimenti, grazie!»

Sul sito dell'Unione dei Giornalisti Professionisti è apparsa una recensione firmata da Emanuel Fântăneanu, ex presidente dell'Associazione della Stampa Sportiva:

«(...) Il libro, nelle sue 150 pagine, contiene una serie di “storielle” e “situazioni” reali appartenenti alla lunga storia della minoranza italiana in Romania, scritte tutte con la verve del reporter sportivo che affascina, per un verso grazie al contenuto, e d'altra parte perché si tratta di racconti circoscritti, come un documentario della vita e delle esperienze della collettività italiana in Romania, “nella vita e nella storia di questa terra”. In sintesi, come annota lo stesso autore, il fondamento e la linfa di questo volume parte da cosa significhi appartenere alla minoranza italiana in Romania: “...crescere e vivere con la consapevolezza di non essere, dal punto di vista genetico, un prodotto ambiguo e casuale ma

Pe site-ul Uniunii Ziariștilor Profesioniști a apărut o recenzie semnată de Emanuel Fântâneau, fost președinte al Asociației Presei Sportive:

„(...) Cartea, în cele 150 de pagini, cuprinde o serie de «istorioare» și «întâmplări» adevărate din lunga istorie a etnicilor italieni în România, scrise mai toate cu verva reporterului sportiv, care captivază, pe de o parte prin conținut, iar pe de alta prin faptul că se circumscrie, ca un documentar al vieții și trăirilor colectivității italiene în România, «în viața și istoria acestui pământ». Sintetizând, după cum chiar notează autorul, fundamentul și seva acestui volum pleacă de la ceea ce înseamnă a fi etnic italian în România: «...să crești și să trăiești cu conștiința că nu ești, din punct de vedere genetic, un produs ambiguu și întâmplător, ci rezultatul contopirii a două nobile popoare care poartă în frunte semnul aceleiași ginți; ...să fi mândru că ai în vene sângele a două seminții și că îți este dat prin destin să nu te dezici de niciuna dintre ele; să fi în stare ca, trăind aici, unde te-ai născut, să păstrezi – flacăra nestinsă – adorația pentru Italia, lăsându-te cotopt de acea ciudată stare sufletească tristă, dar calmă, căreia italianul îi zice *malinconia*, iar românul *dor*;... să recunoști ca este un mare privilegiu acela de a întâlni pe zidurile edificiilor din marile orașe ale țării numele bunicilor, străluciți constructori, arhitecți, fapt care te face un fel de purtător de blazon;... ei s-au împământat aici, legați de patima lor de ziditori, ca și noua iubire care a fost și rămâne această țară plină de miracole – România...». La 91 de ani, gazetarul Modesto Ferrarini, membru al Uniunii Ziariștilor Profesioniști, este *in gamba*, cu spun italianii, adică în formă!”

Doamna Ioana Grosaru, președintele Asociației Italienilor din România – RO.AS.IT., a scris prefața cărții, din care cităm:

„(...) Obișnuit deci cu scrisul, Modesto Gino Ferrarini a ținut să lase moștenire și ceva din memoria și sufletul său recunoscător străbunilor săi italieni, de care nu s-a dezis nici în cele mai dificile momente ale vieții sale. Și, astfel, a așternut pe hârtie povestioarele, cu câte o «cheie», despre oameni care se regăsesc în aceste pagini pentru același motiv: identitatea comună care îi leagă de Italia, țara de origine a străbunilor lor.

Cartea de față este dovada strânsei legături cu etnia din care face parte, cu membrii ei din diferite comunități, pe care i-a întâlnit, i-a cunoscut. A dorit să-i strângă împreună ca într-o mare familie, chiar dacă sunt diferiți (friulani, belunezi, trentini etc.) și răspândiți prin toată țara. Oameni, destine, întâmplări, situații, toate vor rămâne consemnate în această carte. Un document al colectivității pe care cu mândrie și, câteodată, cu mâhnire, Modesto Gino Ferrarini, a dorit să-l lase consemnat, contribuind cu un plus la «pata de culoare» pe care au adus-o în viața și istoria acestui pământ primitor personajele din povestioarele lui.

Reluând publicarea *Istoriorelor* în formă revizuită, completată și în traducere italiană, dorim să oferim un suport documentar ce poate veni în sprijinul doritorilor de cunoaștere sau curiozități. Avem speranța că el poate constitui și o altfel de sursă de informație, poate interesantă, cu siguranță, însă, autentică, pentru diferiți cercetători, interesați de etnia italiană (...).”

il risultato di due nobili popoli che portano sulla fronte il segno della stessa stirpe... essere orgoglioso di avere nelle vene il sangue di due popoli e per destino non poterti decidere per nessuno dei due; essere capace, vivendo qui, dove sei nato, di serbare viva – fiamma imperitura – l'adorazione per l'Italia, lasciandoti invadere da quello strano sentimento triste ma calmo, che l'italiano chiama *malinconia*, e il romeno *dor*; ... riconoscere sia un grande privilegio quello di scorgere sui muri degli edifici delle grandi città del paese, i nomi dei tuoi nonni, illustri costruttori, architetti, fatto che ti rende una sorta di portatore di stemma;... loro hanno messo radici qui, legati dalla loro passione di costruttori come da un nuovo amore, che è stato e rimane questo paese pieno di miracoli – la Romania...”. A 91 anni, il giornalista Modesto Ferrarini, membro dell'Unione dei Giornalisti Professionisti, è “in gamba”, come dicono gli italiani, vale a dire in forma!”

La signora Ioana Grosaru, presidente dell'Asociazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT. ha scritto la prefazione del libro, da cui citiamo:

«Abituato perciò a scrivere, Modesto Gino Ferrarini ha voluto lasciare in eredità anche una parte dei suoi ricordi e del suo cuore, riconoscendo verso i propri antenati italiani, cui non ha rinunciato neppure nei momenti più complicati della sua esistenza. E così ha messo nero su bianco le storielle, con qualche “chiave” sulle persone che si ritrovano in queste pagine, per lo stesso motivo: la comune identità che li lega all'Italia, paese d'origine dei loro bisnonni.

Il presente libro è una prova dello stretto legame con l'etnia cui appartiene, con i suoi membri provenienti da diverse comunità, che ha incontrato e conosciuto. Ha voluto metterli insieme come dentro una grande famiglia, anche se sono differenti (friulani, bellunesi, trentini, ecc.) e sparsi per tutto il paese. Persone, destini, accadimenti, situazioni, tutto sarà registrato in questo libro. Un documento della collettività che, con orgoglio e qualche volta con tristezza, Modesto Gino Ferrarini ha voluto lasciare per iscritto, contribuendo con un più al “tocco di colore” che i personaggi dei suoi racconti hanno portato nella vita e nella storia di questa terra accogliente.

Riprendendo la pubblicazione delle *Storielle* in forma rivista, completata e tradotta in italiano, desideriamo offrire un supporto documentario che possa venire in aiuto a chi desideri saperne di più o sia solo curioso. Abbiamo la speranza che tale pubblicazione possa costituire anche una diversa fonte d'informazione, magari interessante e certamente autentica, per diversi ricercatori interessati all'etnia italiana (...).»

Storielle di vita della minoranza italiana di Romania

700 anni dalla morte di Dante: la **Divina Commedia** vista dagli artisti

2^a parte
di quattro
articoli

Continuiamo il nostro viaggio visivo della *Commedia* dantesca, con una parziale – veramente parziale – escursione attraverso lo sguardo dei pittori che hanno voluto esprimere graficamente la grandezza di alcuni versi di Dante. Nella prima parte ci eravamo lasciati con Sandro Botticelli che, nel 1495, aveva graficamente immaginato la struttura dell'*Inferno* (vedi numero precedente della rivista).

Siamo in pieno Rinascimento: il fervore artistico – dalla pittura alla scultura, dall'architettura alla letteratura – sta raggiungendo il suo culmine espressivo, che nelle arti visive arriverà con i tre «Grandi»: Michelangelo, Leonardo, Raffaello. Dopo di loro gli artisti successivi ritennero che niente potesse superarli, se non dipingere alla maniera di questi Grandi, imitandoli, dipingendo alla loro «maniera»; infatti nasceva il Manierismo. Però Leonardo e Raffaello non avevano nel loro temperamento artistico la potenza drammatica per esprimere pittoricamente gli scenari danteschi. L'unico era Michelangelo – che tra l'altro era noto per conoscere tutta la prima Cantica, l'*Inferno*, a memoria. Nel suo *Giudizio Universale*, dipinto fra il 1536 e il 1541 su commissione del papa Clemente VII, aveva sostanzialmente sintetizzato con il suo inconfondibile stile scultoreo quello che secondo lui era una porzione di universo dantesco. Nel precedente articolo ci eravamo lasciati con il particolare della barca di Caronte, il traghettatore di anime e che qui ripropongo, giusto per riannodare i fili del discorso.

Continuăm călătoria noastră vizuală a *Comediei* lui Dante, cu o incursiune parțială – cu adevărat parțială – în operele pictorilor care au dorit să exprime grafic măreția unor versuri ale lui Dante. În prima parte ne opriserăm la Sandro Botticelli care, în anul 1495, își imaginase grafic structura *Infernului* (vezi numărul anterior al revistei).

Ne aflăm în plină Renaștere: fervoarea artistică – de la pictură la sculptură, de la arhitectură la literatură – atinge apogeul expresiv, care în artele vizuale va veni cu cei trei „Giganți”: Michelangelo, Leonardo, Rafael. După ei, artiștii care i-au urmat au crezut că nimic nu i-ar fi putut întrece, așadar au pictat doar în maniera acestor Giganți, imitându-i, pictând în „maniera” lor; astfel se naștea Manierismul. Dar Leonardo și Rafael nu aveau în temperamentul lor artistic forța dramatică de a exprima în pictură scenariile lui Dante. Singurul era Michelangelo, care, printre altele, era vestit pentru că știa pe de rost și în întregime primul Cântec, *Infernul*. În lucrarea sa, *Judecata de Apoi*, pictată între anii 1536 și 1541, comandată de Papa Clement al VII-lea, el a sintetizat în esență, cu inconfundabilul său stil sculptural, ceea ce, în viziunea lui, era o parte a universului lui Dante. În articolul precedent, am rămas la detaliul referitor la barca lui Charon, luntrașul care trecea cu barca de pe un mal pe celălalt sufletele și pe care îl prezint din nou aici, doar pentru a reînnoda firul discuției.

di

Antonio Rizzo

antonio.rizzo08@gmail.com

traducere

Mariana Voicu

Michelangelo Buonarroti, *Giudizio universale*, Vaticano, Capella Sistina. Particolare della parte in basso a destra: Caronte percuote col remo i dannati, attesi per il giudizio infernale da Minosse, figura all'estrema destra.

Michelangelo Buonarroti, *Judecata de Apoi*, Vatican, Capela Sixtină. Detaliu din partea dreaptă jos: Charon îi lovește pe damnați cu vâsla, care erau așteptați pentru judecata infernală a lui Minos, figura din extrema dreaptă.

foto: wikipedia.org

APRILIE • IUNIE

Questo sommo artista lasciava dunque un'eredità stilistica che sarà a lungo imitata, come, ad esempio, *La barca di Flegiàs* (1587), del manierista Giovanni Stradano.

Prin urmare, acest mare artist lăsa o moștenire stilistică ce va fi imitată mult timp, cum este, de exemplu, *Barca lui Flegiàs* (1587), lucrare a manieristului Giovanni Stradano.

foto: wikimedia.org

foto: wikimedia.org

Eugène Delacroix,
La barca di Dante, 1822,
Musée du Louvre, Parigi

Eugène Delacroix,
Barca lui Dante, 1822,
Muzeul Luvru, Paris

Flegiàs nella *Commedia* (canto VIII dell'*Inferno*) è il guardiano della palude del fiume Stige, nella cui fanghiglia sono immersi gli iracondi e gli accidiosi. Dante e Virgilio sono ai piedi delle mura della città infernale di Dite (che altro non è – Dite – se non un ennesimo nome di Lucifero). I due viaggiatori hanno bisogno di qualcuno che li faccia passare oltre la palude, e questo qualcuno, dopo Caronte che traghetta le anime oltre il fiume Acheronte (canto III dell'*Inferno*), è appunto Flegiàs.

Notiamo la stessa ostentazione muscolare tipica michelangiolesca e la plasticità drammatica delle figure. Proponendo questa immagine, voglio suggerire al lettore un diverso accostamento alla visione della *Commedia* dalla prospettiva pittorica, non più sequenzialmente secondo la cronologia dei pittori stessi, ma tematicamente, seguendo la suggestione narrativa. Questo ci permetterà di formulare anche alcune ipotesi – che io trovo coinvolgenti – di come pittori di molto successivi possano essere stati, per così dire, ideologicamente influenzati dal messaggio michelangiolesco.

Ed ecco infatti la barca di Flegiàs nella rappresentazione (1822) del grande pittore Eugène Delacroix (1798-1863). I gesti e le masse non

Flegiàs, in *Comedie* (Cântul VIII din *Infern*), este gardianul mlaștinii râului Styx, în mocirla căruia sunt scufundați violenții și indolenții. Dante și Virgil se află la poalele zidurilor orașului infernal Dite (care nu este altceva – Dite – decât încă unul din lista numeroasă de nume ale lui Lucifer). Cei doi călători au nevoie de cineva care să-i treacă peste mlaștină, iar acest cineva, după Charon, care transportă sufletele peste râul Aheron (Cântul III din *Infern*), este tocmai Flegiàs.

Remarcăm aceeași ostentație musculară tipică lui Michelangelo și plasticitatea dramatică a figurilor. Prin propunerea acestei imagini, vreau să sugerez cititorului o abordare diferită a viziunii *Comediei* din perspectiva picturală, nu din punct de vedere secvențial conform cronologiei pictorilor înșiși, ci din punct de vedere tematic, urmărind sugestia narativă. Acest lucru ne va permite, de asemenea, să formulăm câteva ipoteze – pe care le consider interesante – cu privire la modul în care pictorii care i-au urmat mult mai târziu, ar fi putut fi, ca să spunem așa, influențați ideologic de mesajul lui Michelangelo.

Și iată, într-adevăr, barca lui Flegiàs, în reprezentarea (1822) marelui pictor Eugène Delacroix (1798-1863). Gesturile și gloata nu fac altceva decât să ne readucă la stilul lui Michelangelo: și suntem cu câteva secole mai târziu, în plin romantism. Observați, în fundal și în partea stângă, tulburătoarea masă roșie a zidurilor în flăcări ale orașului Dite, spre care se îndreaptă Dante și Virgil.

Personal, văd alte imagini sugestive într-un tablou celebru, *Pluta Meduzei* (1818), al pictorului Théodore Géricault (1791-1824) care, deși descrie o altă poveste, cea a unui naufragiu, seamănă foarte mult cu o scenă din Dante.

Impresii care probabil l-au animat pe celebrul și prolificul gravor Gustave Doré (1832-1883) – 135 de planșe desenate pentru *Divina Comedie*, dar și numeroase altele, create pentru mulți alți clasici ai literaturii – care a știut destul de bine să interpreteze figura lui Charon, luntrașul care transporta suflete la intrarea în infern. El aștepta ca acestea să se îngrămădească pe malul Aheronului, și apoi venea amenințător, umplând barca pentru a le duce pe celălalt mal, unde le aștepta judecata lui Minos.

Va trebui să așteptăm nașterea unor noi canoane expresive și estetice pentru a primi noi sugestii vizuale. Îmi place să-mi imaginez că, în perioada Simbolistă, o „lectură” diferită a figurii lui Charon ar fi putut fi făcută de pictorul elvețian Arnold Böcklin (1827-1901), a cărui lucrare, *Insula morților*, ar putea reprezenta foarte bine intrarea infernală din *Comedie*.

Această lucrare este de o tulburătoare și extraordinară sugestie, cu un barcagiu așezat liniștit, care transportă un suflet (figura dreaptă îmbrăcată în alb) într-un loc pe care ni-l putem imagina ca fiind intrarea în oricare altă viață de apoi: un loc, totuși, rod al unei adevărate viziuni onirice. O imagine incertă, între neliștite și melancolie, exact la fel ca anumite vise apăsătoare.

fanno altro che riportarci allo stile michelangiolesco: e siamo di diversi secoli più avanti, in pieno romanticismo. Si noti, sullo sfondo e a sinistra, l'inquietante massa rossastra delle mura infuocate della città di Dite, verso cui Dante e Virgilio sono diretti.

Altre suggestioni personalmente le vedo in un celebre dipinto, *La zattera della Medusa* (1818) del pittore Théodore Géricault (1791-1824) che, pur narrando un'altra storia, quella di un naufragio, è molto accostabile a una scena dantesca.

Impressioni che devono aver animato il celebre e prolifico incisore Gustave Doré (1832-1883) – 135 tavole disegnate per la *Divina Commedia*, ma numerosissime altre create per tanti altri classici della letteratura – che seppe altrettanto bene interpretare la figura di Caronte, il traghettatore di anime all'entrata dell'inferno. Lui aspettava che queste si ammassassero sulla riva dell'Acheronte, e poi arrivava minaccioso riempiendone la barca per portarle sull'altra riva, dove le attendeva il giudizio di Minosse.

Dovremo aspettare il germogliare di nuovi canoni espressivi ed estetici per ricevere nuove suggestioni visive. A me piace immaginare che, in periodo Simbolista, una diversa «lettura» della figura di Caronte possa essere stata fatta dal pittore svizzero Arnold Böcklin (1827-1901), la cui opera *L'isola dei morti* ben figurerebbe come entrata infernale della *Commedia*.

Quest'opera è di grande e inquietante suggestione, con un barcaiolo quietamente seduto che trasporta un'anima (la figura eretta vestita di bianco) in un luogo che possiamo immaginare essere l'ingresso di un qualsiasi oltretomba: un luogo tuttavia frutto di una vera e propria visione

foto: galleriedelarte.it

Insula morților (*Die Toteninsel*) este titlul a cinci versiuni ale aceluiași tablou, executate de pictorul Arnold Böcklin, între anii 1880 și 1886 și păstrate între Basel și New York. Una dintre aceste versiuni a fost distrusă într-un incendiu în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial.

În sfârșit, pentru a încheia acest „episod” al excursiei noastre vizuale, complet diferită și originală este reprezentarea lui Charon de către spaniolul José Benlliure y Gil, născut și decedat în Valencia, (1858-1937). În acest tablou din anul 1932, intitulat chiar *Charon*, pare să existe aproape o fuziune între barca lui Flegiàs (damnații care

Molto bella questa immagine della barca di Flegiàs per opera di Gabriele dell'Otto, un illustratore dei nostri giorni (*Inferno*, commentato da Franco Nembrini, edizioni Mondadori), dove si mostra un Dante "cattivo" con un dannato che cerca di aggredirlo.

Este foarte frumoasă această imagine a bărcii lui Flegiàs de Gabriele dell'Otto, un ilustrator din zilele noastre (*Infernul*, comentat de Franco Nembrini, edițiile Mondadori), unde se arată un Dante care este „rău” cu un damnat care încearcă să-l atace.

Théodore Géricault,
La zattera della Medusa,
1818-1819

Théodore Géricault,
Pluta Meduzei,
1819-1819

foto: wikimedia.org

Gustave Doré, *Dante Alighieri - Inferno, Illustrazione 9 (Canto III, Caronte)*

Gustave Doré, *Dante Alighieri - Inferno, Planşa 9 (Cântul III, Charon)*

José Benlliure y Gil, *La barca di Caronte, 1932*

José Benlliure y Gil, *Barca lui Charon, 1932*

onirica. Un quadro in bilico fra l'inquietante e il malinconico, come, appunto, certi sogni opprimenti.

L'isola dei morti (Die Toteninsel) è il titolo di cinque versioni dello stesso dipinto, eseguite dal pittore Arnold Böcklin, realizzate tra il 1880 e il 1886 e conservate tra Basilea e New York. Una di queste versioni è andata distrutta in un incendio durante la II guerra mondiale.

Infine, per chiudere questa «puntata» della nostra escursione visuale, del tutto diversa e originale è la rappresentazione di Caronte dello spagnolo (nato e morto a Valencia) José Benlliure y Gil (1858–1937). In questo dipinto del 1932, intitolato appunto *Caronte*, sembra esserci quasi la fusione fra la barca di Flegiàs (i dannati aggrappati all'esterno delle fiancate della barca, come immersi nella palude dello Stige), e le anime fluttuanti nell'aria o avvolte in bianchi sudari; alcune di loro con rassegnato abbandono e altre in gesti disperati.

Molto originale è la rappresentazione di Caronte, qui mostrato come un vecchio smagrito, consumato dal suo eterno compito di traghettatore d'anime, aggredito dal tempo e, forse, molto più vicino alla nostra percezione: perché anche noi abbiamo i nostri «Caronte» materializzati in fatti o persone, che ci traghettano quasi quotidianamente verso altre rive della nostra esistenza.

foto: wikimedia.org

se agață de exteriorul părților laterale ale bărcii, ca și cum ar fi afundați în mlaștina râului Styx) și sufletele care plutesc în aer sau înfășurate în giulgiuri albe; unele dintre ele cu o atitudine de abandon resemnat, iar altele cu gesturi disperate.

Este foarte originală reprezentarea lui Charon, înfățișat aici ca un bătrân slab, consumat de sarcina sa eternă de luntraș de suflete, agresat de timp și, poate, mult mai aproape de percepția noastră: pentru că și noi avem niște „Charon” ai noștri, materializați în fapte sau persoane care ne transportă aproape zilnic către alte țărături ale existenței noastre.

700 de ani de la moartea lui Dante: Divina Comedie văzută de artiști

foto: wikimedia.org

Arnold Böcklin, *L'isola dei morti, 1883*

Arnold Böcklin, *Insula morților, 1883*

foto: wikimedia.org

Vi invitiamo a partecipare a due concorsi a premi speciali

L'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT. v'invita a partecipare ai due concorsi di saggi promossi in tutte le scuole del paese, con l'approvazione del Ministero dell'Istruzione e della Ricerca.

Giunto alla sua terza edizione, **«EU vorbesc italiana / IO parlo italiano»** si rivolge agli alunni di madrelingua italiana o che studino la lingua italiana come lingua materna, lingua moderna o all'interno di un sistema bilingue.

Gli obiettivi del concorso sono la promozione / lo sviluppo dell'insegnamento in lingua italiana come lingua materna e moderna, nel rispetto delle normative in vigore; l'identificazione degli italofoeni madrelingua; scoprire, coltivare e stimolare il talento letterario degli alunni.

«Riferimenti identitari. Gli Italiani di Romania» lancia una provocazione rivolta ai giovani che desiderino conoscere la storia degli italiani, scoprire di più sulla loro identità e contribuire con nuovi dati a sostenere se non a completare questa storia, attraverso racconti sugli italiani di Romania e fotografie rappresentative.

Per ciascun concorso, i partecipanti dovranno realizzare un saggio, per il primo in lingua italiana, per il secondo in romeno o italiano, rispettando uno dei temi indicati nel regolamento.

I vincitori di entrambi i concorsi beneficeranno di un corso di lingua e civiltà italiana che si svolgerà in Italia nell'anno 2022, mentre gli alunni che si aggiudicheranno II, III e IV posto riceveranno diplomi, libri, riviste e magliette. V'invitiamo perciò a unirvi con entusiasmo al nostro percorso e a liberare le vostre conoscenze e la vostra creatività.

I Regolamenti completi possono essere trovati sul sito www.roasit.ro, nella sezione «Concorsi».

Aspettiamo con interesse i vostri saggi. Buona fortuna!

Vă invităm să participați la două concursuri cu premi speciale

Asociația Italienilor din România – RO.AS.IT. vă invită să participați la cele două concursuri de eseuri promovate în toate școlile din țară, cu aprobarea Ministerului Educației și Cercetării.

Ajuns la cea de-a treia ediție, **„EU vorbesc italiana / IO parlo italiano”** se adresează elevilor vorbitori nativi de limbă italiană sau care studiază limba italiană ca limbă maternă, limbă modernă sau în sistem bilingv.

Obiectivele concursului sunt promovarea / dezvoltarea învățământului în limba italiană ca limbă maternă și modernă, prin aplicarea legislației în vigoare; identificarea vorbitorilor nativi de limbă italiană; descoperirea, cultivarea și stimularea talentului literar al elevilor.

„Repere de identitate. Italienii din România” lansează o provocare pentru tinerii care doresc să cunoască istoria italienilor, să afle mai multe despre identitatea lor și să contribuie cu date noi la susținerea sau chiar completarea acestei istorii, prin povești despre italienii din România și fotografii reprezentative.

Pentru fiecare concurs, participanții trebuie să realizeze un eseu, pentru primul în limba italiană, pentru al doilea în română sau italiană, respectând una dintre temele indicate în regulament.

Câștigătorii ambelor concursuri vor beneficia de un curs de limbă și civilizație italiană ce se va desfășura în Italia în anul 2022, iar elevii clasați pe locurile II, III și IV vor primi diplome, cărți, reviste și tricouri. Vă invităm așadar să vă alăturați cu entuziasm demersului nostru și să dați frâu liber cunoștințelor și creativității.

Regulamentele complete pot fi găsite pe site-ul www.roasit.ro, în secțiunea „Concursuri”.

Așteptăm cu interes eseurile voastre. Succes!

Arta italiană la Castelul Peleş

de
Roxana
Comarnescu

Palatul Peleş, reședința regală de la Sinaia, construit între anii 1875-1914, sub domnia regelui Carol I, poartă în cea mai mare parte influența arhitecților și artiștilor germani și austrieci. Dar sinteza stilistică, la modă în cadrul artelor la sfârșitul secolului al XIX-lea, atât în arhitectura exterioară, cât și în cea interioară, l-a determinat pe regele Carol I să apeleze și la specialiști italieni, care erau recunoscuți ca artiști desăvârșiți și antreprenori în construcții cu mare experiență.

Carol I, care a studiat în tinerețe istoria artei, fiind pasionat de aceasta, va vizita în anul 1856 nordul Italiei, oprindu-se la Veneția, Genova și Milano. Mai târziu, împreună cu regina Elisabeta, va vizita din nou Italia în timpul vacanțelor, dar și cu ocazia unor vizite oficiale: în 1883 Genova, în 1891 Monza, în 1892-1893 Palanza, în 1896 Veneția, în 1900 Fiume și în 1906 Lugano. Deseori, în perioada caldăuroasă

a anului, în special vara, Carol I și Regina Elisabeta frecventau renumita stațiune balneară Abazzia din apropierea graniței austro-italiene, aflată astăzi pe teritoriul croat. Crescut și educat într-un mediu în care arta și artiștii erau prețuiți, preferința lui Carol I pentru Renașterea italiană era astfel firească. Încă din primii ani de domnie, Carol I a achiziționat lucrări de artă plastică și decorativă din Italia, în dorința de

a-și constitui propria colecție de artă.

Regele Carol I a avut și un consultant pe măsură, prieten de-al său, colecționar împătimit și expert în artă, Felix Bamberg (1820-1893), consul al Imperiului german între anii 1874-1888, la Genova și la Messina. Pasionat de arta plastică, Bamberg a frecventat marile licitații de tablouri de la Paris, Londra și din Italia, de pe urma cărora a beneficiat și regele României. Prin intermediul lui Bamberg, în calitate de colecționar, nu doar de intermediar, Carol I a achiziționat lucrări din secolul al XV-lea aparținând școlilor din Florența, Veneția, Roma, dar și lucrări din secolele XVI-XVIII, aparținând școlilor genoveze, napoletane și siciliene. Colecția de pictură a lui Carol I însumează 214 lucrări ale unor mari maeștri europeni, din care mai mult de jumătate o reprezintă pictura italiană.

Însă arta italiană va deveni o prezență în proiectul arhitectural al Castelului Peleş mai ales după venirea la Sinaia, în calitate de arhitect-șef, a lui Karel Liman, între anii 1896-1914. În jurul anului 1896, Karel Liman, împreună cu prietenul său, antreprenorul Pietro Axerio, a preluat conducerea lucrărilor de pe domeniul regal de la Sinaia, construind

foto: pinterest.com

Castelul Pelișor, Economatul (varianta nouă), Vila Șipot (biroul regal de arhitectură), Corpul de gardă (cel nou), Florăria de pe domeniul regal (Casa grădinarului), precum și lucrările de transformare ale Castelului Peleş și ale teraselor.

Din facturi și chitanțe, emise fie de antrepriza Axerio, fie de Administrația Casei Regale, se desprind numele unei serii de artiști și ateliere colaboratoare, precum cele ale lui Antonio Frilli și Raffaello Romanelli, sculptori, Giuseppe Salviatti și Richetti, anticari din Veneția, Alberto Menegatti și David Solazzini, meșteșugari, frații Bencini, proprietarii unor mari depozite de marmură, frații Bottacini, furnizori de corpuri de iluminat și Erulo Erolî din Roma, artist specializat în realizarea de tapiserii. Arhitectura interioară a Castelului Peleş devine mult mai complexă odată cu transformările intervenite prin adăugarea unor planuri de decorație în stilurile specifice Italiei din perioada Renașterii.

Vechea denumire a marelui salon de la parter se schimbă în Sala Florentină, odată cu reamenajările suportate între anii 1906-1910, când decorația se inspiră din modelele Renașterii florentine târzii. Proiectată de arhitecții Karel Liman și Fr. von Tiersch, aceasta devine o elegantă sală de recepții, impresionând și prin bogăția detaliilor arhitecturale. Plafonul casetat, din lemn de tei sculptat și aurit, în genul saloanelor din elegantele palate ale Florenței renascentiste, este decorat cu o pictură, copie după lucrarea lui Giorgio Vasari, aflată în Stanza della Segnatura din Palazzo Vecchio, reprezentând-o pe muza epopeei, Caliope. Candelabrele bogate din sticlă de Murano certifică meșteșugul și arta inegalabilă a sticlărilor venețieni. Ușile turnate în bronz amintesc, prin decor și somptuozitate, de arta inegalabilă a Florenței. Ancadramentele ușilor și impozantul șemineu din marmură Paonazzo se inspiră după celebrul monument funerar al familiei Medici.

foto: flickr.com

Realizată în aceeași perioadă, după planurile lui Karel Liman, Sala coloanelor sau a oglinzilor este rezultatul recompartimentării corpului de sud al castelului, prin realizarea căilor de recepție: în locul zidurilor groase care susțineau turnul s-a conceput un sistem de bolte-arcuri și coloane ionice, iar prin instalarea oglinzilor mari din cristal venețian, s-a obținut efectul de trompe l'oeil, amplificând astfel perspectiva încăperii. Sala amintește, prin motivele decorative, de una dintre încăperile Palatului Dogilor din Veneția.

Parcursând scara de onoare spre primul etaj, se remarcă colecția de tapiserii cu subiecte istorice, între care cele șase piese realizate în atelierul lui Erulo Erolî (1854-1916) de la Roma. Erulo Erolî a fost un talentat artist italian cu studii în pictură, specializat în arta tapiseriei în care se va remarca. A fost deținătorul unor premii importante, dintre care amintim pe cel din 1883 de la „Expoziția de Belle Arte” la Roma, considerat a fi și primul lui mare succes, apoi pe cel din 1891, de la Anvers, cu ocazia Expoziției Internaționale, unde obține Medalia de Aur. În anul 1913, la recomandarea lui Pietro Axerio, Erulo Erolî va primi comenzi de la Casa Regală din România, pe care le va realiza în atelierele sale de la Roma. Astfel vor apărea tapiseriile care „șes” *Istoria lui*

Titus și Vespasian, o poveste din perioada anilor 67-71 d.Hr., care se petrece în Iudeea și Roma, decorul acestora inspirându-se din basoreliefurile Arcului de Triumf al lui Titus din Forumul Roman. Cele 6 tapiserii dispuse în sensul

Sala Consiliului de Coroană

foto: peles.ro

acelor de ceasornic, urmând cronologia evenimentelor, pot fi văzute astfel la Castelul Peleş pe pereții holului care străjuiesc monumentală scară. În prima tapiserie, Iosif, liderul rebeliunii iudee, este adus în fața lui Vespasian și Titus – era anul 67 d.Hr. Urmează episodul cu scena în care cei doi se adresează mulțimii de pe treptele Forumului în aclamațiile populației romane și ale armatei. Pe celălalt perete este înfățișat Titus, cel care în anul

Tapiserie - Intrarea triumfală în Roma a împăratului Vespasian și a lui Titus

70 d.Hr. cucerește Ierusalimul, fiind așezat pe același tron cu Vespasian, simbolizând astfel împărțirea puterii între tată și fiu. În următoarea tapiserie executată de Erulo Erolî este reprezentat măcelul populației iudaice de către armata romană. Ultimele două tapiserii redau *Intrarea triumfală în Roma* a lui Vespasian și Titus, cât și aducerea în cetatea eternă a fabulosului tezaur capturat din Iudeea. Cromatica utilizată în realizarea tapisierilor cuprinde o largă paletă de culori. Varietatea, tonurile de ocru, galben, purpuriu, verde, maro, griurile și auriul se îmbină într-un mod armonios, creând o frumusețe aparte și un dinamism al mișcărilor surprinzător.

Patul cu baldachin ce a aparținut generalului Giovanni Andrea Doria

nota clasică a arhitecturii, prin utilizarea marmurei florentine la ancadramentele ușilor, pardoseală și a stucco-marmurei la decorarea pereților. Acest ansamblu a fost executat în totalitate de firma italiană condusă de Pietro Axerio.

Terasele Castelului Peleş, construite în mai multe etape, începând cu anul 1881, se definitivează în stil renascentist italian, odată cu proiectul arhitectului Liman. Printre cei mai importanți artiști care au contribuit la decorarea teraselor se numără sculptorii Raffaello Romanelli din Florența, Alexander Ludovico Calandrelli din Berlin, Guido Minerbi și Piccoli din Veneția ș.a. Firmele antreprenoriale angajate la castelul Peleş își aveau sediul la Florența.

Regele Carol I a achiziționat o serie de piese de mobilier renascentist, de o deosebită valoare, dintre care amintim patul Doria, piesă de mobilier datată în jurul anului 1572, cumpărată de Felix Bamberg în 1877 și oferită regelui Carol I în 1889. Această piesă de mobilier a reprezentat patul de campanie al lui Giovanni Andrea Doria (1539-1606), din familia dogilor din Genova, nepotul și fiul adoptiv al celebrului amiral Andrea Doria și constituie, prin importanța istorică, vechime și tehnică de lucru, o piesă unicat. Broderia baldachinului, din fir de mătase și aur, a fost restaurată de nenumărate ori în ateliere

Galeria de marmură de la nivelul primului etaj constituie foaietul Sălii mari de concerte. Sala amenajată în stilul Renașterii accentuează

Sala de mese pentru oaspeți

diferite, unul dintre acestea, cel de la Messina, fiind consemnat în inscripția de pe liziera țesăturii, datată 1877 în limba franceză.

Mobilierul din secolul al XVI-lea păstrat în castel oferă prețiozitate și grandoare ambientului. Remarcăm, astfel, sobrietatea și eleganța dulapului toscan, patul cu baldachin din lemn placat, mesele florentine cu picioare sculptate manual.

Achiziționarea mobilierului de către Casa regală de la Expozițiile universale sau prin comenzi directe de la firme specializate, case de antichități sau magazine celebre, a continuat pe întreg parcursul amenajării spațiilor castelului. Atelierul decoratorului vienez Bernhardt Ludwig-fiul realizează pentru Sala florentină două cabinete monumentale din lemn de abanos, cu decoruri din piatra dura, argint traforat, cristal, specifice Renașterii târzii florentine, interpretări după originalele care se găsesc în Palazzo Borromeo din insula Bella din Italia.

Printre furnizorii de mobilier ai Casei regale din România îl amintim și pe Valentino Panciero Besarel. Născut în anul 1829, la Astragal di Zoldo, Besarel s-a specializat în arta de a crea sculpturi și mobilier, realizând produse de cea mai înaltă calitate care i-au adus nenumărate premii la Expoziții naționale și internaționale. Este vorba mai ales de obiecte de mobilier și de rame ornamentate prin gravură, care au fost apreciate de case domnitore europene, multe dintre acestea recunoscându-l pe Besarel drept furnizorul lor oficial. La castelul Peleş, Besarel este prezent cu o garnitură de fotolii neobaroce, îmbrăcate în catifea coupe de Genova, interpretări după Brustolon și o masă bogat sculptată, în care elemente de stil renascentist se îmbină cu decoruri baroce în ronde-bosse.

Mulțumim Muzeului Național Peleş pentru permisiunea de a utiliza aceste informații și de a le transmite și publicului nostru.

Prin Craiova la brăț cu minoritățile etnice (III)

Este Vinerea mare a Sfințelor Paști. Clopotele bisericii adună credincioșii. Lumea se face deodată mai mare, neașteptat de mare pentru o biserică așa mică. Totul se vede mult mai limpede ca de obicei, speranța și încrederea tinerilor, maturitatea împăcată a adulților, oboseala mascată, bătrânețea asumată. O solidaritate plină de pace coboară din înțelegerea trecerii noastre prin lume.

de
Rodica Mixich

traduzione
Clara Mitola

È Venerdì Santo. Le campane della chiesa richiamano i credenti. La gente si fa man mano più numerosa, inaspettatamente numerosa per una chiesa così piccola. Tutto appare molto più limpido del solito, la speranza e la fiducia dei giovani, la quieta maturità degli adulti, la stanchezza nascosta, la vecchiaia accettata. Una solidarietà piena di pace discende dalla comprensione dei nostri silenzi tra la gente.

După 1989, strănepoții muncitorilor agricoli italieni, tineri la fel de curajoși ca bunicii lor ce au muncit pe moșiile de lângă Craiova, au părăsit România repetând peste generații călătoria întoarcerii în țara de origine. Munca și îndemânarea strănepoților friulanilor craioveni au completat domeniile deficitare în forță de muncă ale Italiei contemporane. Este o indiscutabilă mărturie despre valorile create de om, indiferent de apartenența etnică, în arealul european.

Urmele lăsate de minoritățile etnice în Craiova în decursul atâtor zeci de ani sunt de neprețuit, deoarece importanța trecerii noastre prin lume constă tocmai în aceste valori. Există sigur un specific al fiecărei etnii determinat de istoria poporului respectiv, educație, temperament personal, zona geografică și multe altele. Italienii în Oltenia au cântat și au construit. Au construit mult, cu evidentă influență renascentistă, au înființat școli pentru muncitori specializati în construcții, au fost niște „aristocrați în ale construcției”. De acum mult citata personalitate a inginerului Giovanni Battista Perressuti are marele merit de a fi înființat în Craiova o școală de meseriași în construcții, transmitând astfel românilor secretul acestei meserii, pentru că zidarul italian, „ridica un zid perfect într-un timp record”. Acum un an, puțin înainte de a muri, la 80 de ani, Umberto, italian din comunitatea friulană din Craiova, căra, cântând, două găleți cu ciment proaspăt pentru a mai construi ceva în cimitirul catolic de la Izvorul Rece.

E uluitor, s-au scurs atâtea generații și ei construiesc cu aceeași pasiune! Inginerii constructori italieni, Luigi Bellina, Umberto

Dopo il 1989, i bisnipoti dei contadini italiani, giovani e coraggiosi come i loro nonni che hanno lavorato le terre vicino a Craiova, hanno lasciato la Romania, ripetendo, attraverso le generazioni, il ritorno al paese d'origine. Il lavoro e la competenza dei nipoti dei friulani di Craiova hanno riempito gli ambiti deficitari della manodopera nell'Italia contemporanea. La testimonianza dei valori creati dall'uomo è indiscutibile, a prescindere dall'appartenenza etnica, nell'area europea.

Le tracce lasciate dalle minoranze etniche a Craiova in così tanti decenni sono inestimabili, poiché il nostro passaggio nel mondo consiste proprio in questi valori. Esiste di certo un ambito specifico per ciascuna etnia, determinato dalla storia del popolo in questione, da istruzione, temperamento personale, area geografica e molto altro ancora. Gli italiani in Oltenia hanno fatto musica e hanno costruito. Hanno costruito molto, con un'evidente influenza rinascimentale, hanno eretto scuole per operai edili specializzati, sono stati degli «aristocratici dell'edilizia». La assai citata personalità dell'ingegner Giovanni Battista Perressuti ha il grande merito di aver costituito a Craiova una scuola di artigiani edili, trasmettendo così ai romeni il segreto di questo mestiere, perché il muratore italiano «erige un muro perfetto a tempo di record». Un anno fa, poco prima di morire, a 80 anni, Umberto, un italiano della comunità friulana di Craiova, trasportava cantando due secchi di cemento fresco per costruire ancora qualcosa nel cimitero cattolico di Izvorul Rece.

È sorprendente, si sono susseguite così tante generazioni e loro costruiscono ancora con la

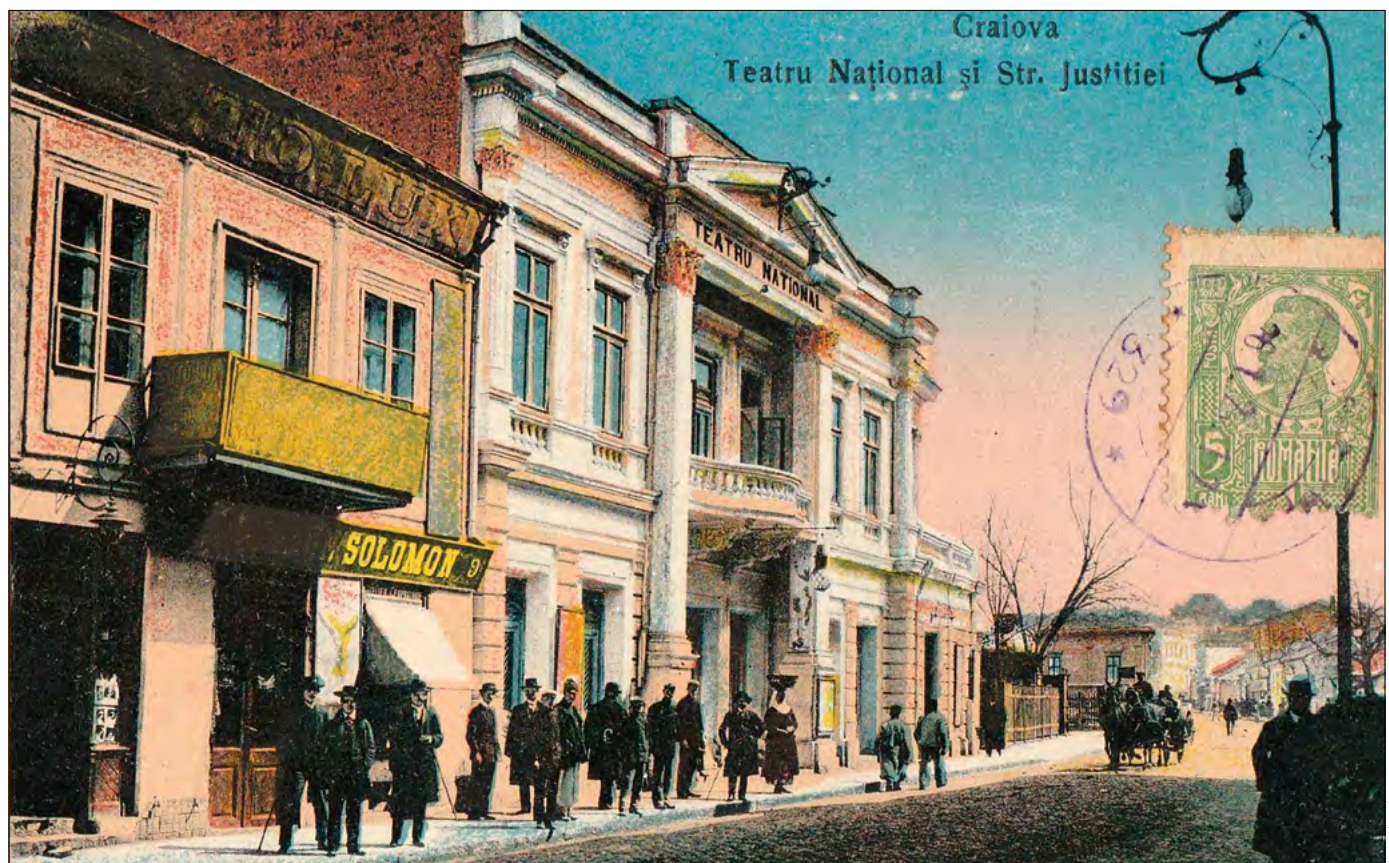
APRILIE • IUNIE

Marchetti, Bruno Tamburini, Dalla Barba, Costantino Chiechi au împânzit Oltenia cu splendide clădiri. În timp ce inginerii construiau, la Conservatorul Municipal „Cornetti” cântau italienii Camillo de Angelis, violoncelist, și Ida Capatti, la vioară. Maria Theodorini angajează la Craiova o cântăreață de origine italiană – Clotilda Calfoglu-Adelmo.

Picturile murale, foarte la modă în casele boierești sau în spațiile publice din acea vreme, erau executate și de reprezentanții altor etnii. Polonezul Francisc Tribalski a lucrat ca pictor decorator muralist și, împreună cu fiica sa Frida, a pictat interiorul bisericii catolice. Pictorul francez Emile Memphiot a executat pictură bisericească, iar Iosif Keber, gravor și decorator, și Anton Ventzel ne lasă numeroase picturi în ulei.

stessa passione! Gli ingegneri edili italiani, Luigi Bellina, Umberto Marchetti, Bruno Tamburini, Dalla Barba, Costantino Chiechi hanno disseminato l'Oltenia di splendide costruzioni. Mentre gli ingegneri costruivano, al Conservatorio Municipale «Cornetti» suonavano gli italiani Camillo de Angelis, violoncellista, e Ida Capatti, al violino. Maria Theodorini assume a Craiova una cantante di origini italiane – Clotilda Calfoglu-Adelmo.

Le pitture murali, molto di moda tra i nobili o negli spazi pubblici dell'epoca, erano eseguite anche da rappresentanti di altre etnie. Il polacco Francisc Tribalski ha lavorato come pittore decoratore muralista e, insieme a sua figlia Frida, ha dipinto l'interno della chiesa cattolica. Il pittore francese Emile Memphiot ha eseguito pittura

Spre începutul secolului al XX-lea se introduce mecanizarea în agricultură, se dezvoltă agricultura comercială și pe marile moșii apar numeroase mașini agricole ce necesitau întreținere permanentă. Cine erau angajați pentru aceste servicii? Evident etnici germani. Se spunea, mai în glumă, mai în serios, că nu exista „combină” ce să nu fie întreținută de către un „neamț”. La fel s-a întâmplat și în domeniul medicinei, mai ales în perioada de început când nu erau specialiști români. Craiovenii s-au plâns „Vorniciei” că orașul are lipsă de un chirurg și cer „să se tocmească un doftor desăvârșit cu diplomă și cu *sentimenturi plăcute*”, făgăduind că i se va da „bună plată și se va pune toată silința în a-l recomanda prin casele negustorești și boierești”.

Până la organizarea învățământului medical de către Carol Davila și înființarea Facultății de medicină din București (1870), medicina era

ecclesiastica, mentre Iosif Keber, incisore e decoratore, e Anton Ventzel ci lasciano numerose opere a olio.

All'inizio del XX secolo l'agricoltura inizia a essere meccanizzata, si sviluppa l'agricoltura commerciale e sui grandi latifondi appaiono numerose macchine agricole che richiedevano manutenzione permanente. Chi era assunto per questi servizi? Evidentemente i membri dell'etnia tedesca. Si diceva, un po' per scherzo e un po' sul serio, che non esisteva «trebbiatrice» che non fosse gestita da un «tedesco». Lo stesso è accaduto in campo medico, soprattutto nel primo periodo in cui non c'erano specialisti romeni. Gli abitanti di Craiova si sono lamentati con il «sindaco» della mancanza di chirurghi in città e hanno chiesto che «fosse ingaggiato un buon medico, con un diploma e buoni sentimenti» promettendo di offrirgli «un buon guadagno e che si cercherà con

practicată de medici străini. În 1831 au fost aduși pentru apărarea contra holerei și organizarea carantinei opt medici străini, în majoritate de origine germană. Karol Tzink, magistru în chirurgie la Pesta, a fost numit în comitetul pentru combaterea holerei la Craiova alături de Wilhelm Ziegler și Filip Vogt. Mai sunt menționați următorii medici străini: Dentz Adalbert, Tadeus Navara licențiat la Klausenburg, Paul Antonowitz care se intitula „protochirurg”, Viener Joseph, magistru în chirurgie etc. Medicii străini, în special de origine germană, pot fi amintiți în spațiul oltean, dar figura cea mai reprezentativă pentru Oltenia este medicul Charles Laugier (1875-1930). Născut în satul Cernele, în familia unui inginer constructor de origine franceză și naturalizat român, absolvent al Facultății de Medicină din București, cu un doctorat de excepție și o practică medicală deosebită, a fost medic primar al județului Dolj, a organizat batalionul de campanie de combatere a holerei, tuberculozei și tifosului exantematic. A modernizat spitale, a înființat cercul medico-farmaceutic din Craiova și o școală de agenți sanitari și cadre medicale, în urma sa rămânând lucrări fundamentale în domeniul medicinei, istoriei, etnografiei și sociologiei. Primii medici români, absolvenți ai Facultății de medicină din București, preiau treptat locul medicilor străini.

Există un domeniu în care intelectualii, fie ei români sau aparținând minorităților naționale, își dau mâna în vederea realizării dezideratului suprem al unei societăți sănătoase: educația. Învățământul în Oltenia are o activitate de excepție: școli cu veche tradiție, profesori străluciți și chiar premiere naționale sau europene, cum ar fi prima școală de menaj din Europa și primul atelier școlar din România, înființat la școala Trișcu, în 1900, din inițiativa primarului Nicolae Romanescu.

impegno di raccomandarlo nelle case di mercanti e nobili».

Fino all'organizzazione dell'istruzione medica da parte di Carol Davila e all'istituzione della Facoltà di Medicina di Bucarest (1870), la medicina era praticata da medici stranieri. Nel 1831, otto medici stranieri, soprattutto di origini tedesche, sono stati condotti qui per combattere il colera e per l'organizzazione della quarantena. Karol Tzink, maestro di chirurgia a Pesta, è stato nominato nel comitato per la lotta al colera di Craiova, accanto a Wilhelm Ziegler e Filip Vogt. Inoltre sono menzionati i seguenti medici: Dentz Adalbert, Tadeus Navara laureato a Klausenburg, Paul Antonowitz titolato «protochirurgo», Viener Joseph, maestro di chirurgia, ecc. I medici stranieri, specialmente d'origine tedesca, possono essere ricordati nello spazio olteno, ma la figura più rappresentativa per l'Oltenia è il medico Charles Laugier (1875-1930). Nato nel villaggio di Cernele, nella famiglia di un ingegnere edile d'origine francese e naturalizzato romeno, laureatosi presso la Facoltà di Medicina di Bucarest, con un dottorato d'eccezione e una pratica medica straordinaria, è stato medico primario della provincia di Dolj, ha organizzato il battaglione della campagna contro il colera, la tubercolosi e il tifo esantematico. Ha modernizzato ospedali, ha creato il circolo medico-farmaceutico di Craiova e una scuola di operatori sanitari e personale medico, lasciando un'eredità di trattati fondamentali in materia di medicina, storia, etnografia e sociologia. I primi medici romeni laureatisi alla Facoltà di Medicina di Bucarest hanno preso mano il posto dei medici stranieri.

Esiste un campo in cui gli intellettuali, che siano romeni o appartenenti a una minoranza nazionale, si danno la mano per la realizzazione del massimo desiderio di una società sana: l'istruzione. L'insegnamento in Oltenia ha un'attività d'eccezione: scuole con vecchie tradizioni, docenti illustri e perfino debutti nazionali o europei, come sarebbe il caso del primo istituto femminile d'Europa e del primo atelier scolastico di Romania, istituito presso la scuola Trișcu, nel 1900, per volere del sindaco Nicolae Romanescu.

Per Craiova a braccetto con le minoranze etniche (III)

Italianii și jocul „bocce”

de
Ioana Grosaru

traduzione
Clara Mitola

Într-adevăr, printre distracțiile de timp liber pe care le îndrăgeau italienii, s-au numărat și practicarea activităților fizice, a sportului, a jocurilor distractive. Au făcut-o mereu pentru relaxare și pentru plăcerea de a sta împreună, pentru a discuta și afla noutăți. Mari amatori de sport și de distracții, oricât de obosiți veneau de la muncă, era mereu loc și de bună dispoziție. Timp pentru un „bocce”, puțină muzică și un „bicchiere” (pahar) de vin sau țuică ce împăca spiritele se găsea întotdeauna, așa cum era obiceiul acasă în Italia, de unde amintirile erau încă vii și se păstrau nealterate. În bagajul pe care îl luaseră cu ei înainte de a emigra se găsea loc și pentru un instrument, de obicei o muzicuță sau un acordeon și chiar pentru mingea de „bocce”.

„Nu era duminică să nu-i văd îmbrăcați elegant, la patru ace, în costumul de sărbătoare, nelipșiți de la biserică. Iar, după slujbă, cu toții (bunicul, tata împreună cu frații și prietenii de familie) se îndreptau spre locul competiției. Aici își dădeau jos haina, își sufleau mânecile și se puneau pe treabă. Și se lansau în jocul cu bile de uitau «de masă, de casă», după cum se spune. Și petreceau așa toată după-amiaza, încheind târziu, aprinsele dispute. Era atât de frumos!”, își aduce aminte cu drag Modesto Gino Ferrarini despre vremurile copilăriei petrecute la Focșani, orașul moldav al Unirii, unde își găsisse rostul vieții și o importantă comunitate de italieni.

Pasiunea pentru joc și distracții au păstrat-o și cei din familia Mareschi, „macaronari” sau „broscari”, cum le spunea în glumă tata, Constantin, nepotul lui Angelo Mareschi, autoironizându-se, când îl chestionam despre plăcerile lui din tinerețe. Vorbea foarte mult despre jocul pe care îl numea „bocce”. Îl învățase în copilărie de la tatăl lui și-l jucau chiar în familie, cu bunicul, cu unchiul, când se întâlneau de sărbători sau în timpul lor liber. Mai

târziu când s-a mutat de la Focșani la București și nu a mai avut parteneri de „bocce”, l-a înlocuit cu popicele, un joc apropiat deprinderilor lui.

„Bocce” (sau „bocci”, cum a rămas întipărit în limbajul etnicilor italieni din România) este un joc de echipă cu bile, cu origini foarte vechi, în lumea antică romană, motiv pentru care, cum e și firesc, italienii și-l revendică. Este foarte răspândit în țările din Vestul Europei. Îndrăgit în Italia, jocul a fost purtat de emigranții italieni în toată lumea, fiind răspândit în America de Sud, America de Nord, Australia și fiind adus și în România, odată cu sosirea lor aici, la muncă.

Quello delle bocce (o «bocci», com'è rimasto impresso nel linguaggio della minoranza italiana di Romania) è un gioco di squadra con delle sfere, dalle origini antichissime, appartenente all'antico mondo romano, motivo per cui, in modo naturale, gli italiani lo rivendicano come proprio. È molto diffuso nei paesi dell'Europa Occidentale. Caro all'Italia, il gioco è stato diffuso dagli immigrati italiani in tutto il mondo, raggiungendo l'America del Sud, l'America del Nord, l'Australia e anche la Romania, quando la raggiunsero per lavoro.

In effetti, tra le attività svolte nel tempo libero e preferite dagli italiani, erano presenti anche attività fisiche, sport e giochi divertenti. L'hanno sempre fatto per rilassarsi e per il piacere di stare insieme, per parlare e scoprire le novità. Grandi amanti dello sport e del divertimento, per quanto stanchi tornassero dal lavoro, c'era sempre spazio anche per la giovialità. Il tempo per una partita a bocce, un po' di musica e un bicchiere di vino o di țuică a calmare gli animi si trovava sempre, così com'era abitudine in Italia, i cui ricordi erano ancora vivi e serbati inalterati. Nel bagaglio che avevano portato con loro prima di emigrare, c'era posto anche per uno strumento, di solito un'armonica o una fisarmonica, e anche per le sfere da bocce.

«Non c'era domenica in cui non li vedevi vestiti elegantemente, perfetti, nel loro completo buono, immancabili in chiesa. E, dopo la messa, tutti (mio nonno, mio padre insieme ai fratelli e agli amici di famiglia) si dirigevano verso il luogo della sfida. Qui si toglievano la giacca, si rimboccavano le maniche e ci davano dentro. E si lanciavano nel gioco delle sfere fino a dimenticare “il pranzo, la casa”, così come si diceva. Passavano così l'intero pomeriggio, concludendo tardi le accese dispute. Era così bello!»,

foto: wikipedia.org

După orele de lucru, de multe ori istovitoare, la sfârșitul zilei sau atunci când cade bine o întâlnire de suflet cu prietenii, se mai pornea câte un joc. Iar cel mai ușor de pus în practică era „bocce”, jocul cu bile preferat de italieni. Așa cum spuneam, l-au adus cu ei și aici, în țara unde au venit să construiască, să spargă piatra, să pună cărămida cu multă pricepere, să așeze cu mare artă mozaicul, să facă drumuri, poduri și câte și mai câte. Erau specialiști în tot felul de meserii și nu se dădeau în lături de la muncile grele.

„Stau la Tulcea. Aici am casa de când am intrat în serviciu. Totuși, timpul mi-l petrec mai mult la Greci, unde m-am născut și am copilărit. Aici am gospodăria și casa părintească și toate amintirile frumoase care mă leagă de acest loc, de anii când comunitatea era dominată de meseriașii italieni care mi-au rămas încă vii în suflet. Parcă îi văd și acum pe pietrarii noștri întorcându-se spre case, de la munca lor grea din cariera de piatră. Acei meseriași căroră le mersese vestea în toată țara și chiar mai departe peste hotare. Își găsiseră rostul în noua țară și, împăcați cu soarta, se luau la întrecere în primul rând cu ei înșiși și apoi cu ceilalți, în dorința de a face lucruri cât mai bune, care să dăinuie în timp. Da! Ei știau să se și distreze, așa ca tot omul așezat.

După o săptămână de muncă, pietrarii italieni din Greci se întâlneau în curtea familiei Grigoretto unde se afla singurul teren de «bocci». Se formau două echipe de câte 4 jucători. Fiecare echipă primea un set de 4 bile cu diametrul de 15 cm. În terenul de 3/6 era aruncată o bilă mică albă numită «pucin». Menționez că cele două seturi de bile mari erau de culori diferite. Important este să arunci bila cât mai aproape de «pucin». Acest joc era un mod de a socializa, de a închina un pahar de «jneapa» (rachiu sau grappa autohtonă) pe o buturugă de prun. Și nu numai atât, se auzeau și minunatele lor cântece tradiționale. Așa își amintește Romeo Boșneag vremurile din perioada copilăriei de la Greci, când comunitatea italienilor era numeroasă, iar prezența și măiestria meseriașilor cioplitori se simțeau peste tot.

Și Victor Iancu își amintește despre felul în care petreceau italienii în timpul liber:

„Amintirile mele legate de modul cum petreceau în puținul timp liber părinții noștri (de regulă de sărbători religioase sau în iernile grele cu zăpadă multă, când nu se putea lucra în carieră) sunt cele din perioada vârstei de 4-10 ani, respectiv, anii 1940-1950, iar cu înaintarea în vârstă aceste amintiri s-au transformat în imagini ale căror valori s-au încastrat în mine, definindu-mi mai târziu reperele morale, de comportament și stilul de viață. Nu pot uita, privind prin maturitatea de astăzi, ce valori guvernau viața familiei, a coloniei de italieni, marea majoritate cioplitori de piatră, precum și a comunității locale de români în care s-au integrat exemplar, în timp, etnicii italieni. Dintre cele mai semnificative valori amintesc: gradul de rudenie, prietenie și spiritul de echipă. Se știa că cioplitorii exploatau piatra din sute de cariere unde găseau rocă de bună calitate, echipa fiind dimensionată în funcție de mărimea zăcămintului și având în componența ei, pe lângă cioplitori, și un fierar pentru pregătirea sculelor de cioplit, un artificier pentru executarea deblocării rocilor prin explozii și doi-trei

ricorda Modesto Gino Ferrarini con affetto i tempi della sua infanzia passata a Focșani, città moldava dell'Unione, dove aveva trovato il suo scopo nella vita e un'importante comunità di italiani.

La passione per il gioco e il divertimento si è conservata anche tra i membri della famiglia Mareschi, «macaronari» (*mangiamaccheroni*) o «bro-scari» (*mangiarane*), come li chiamava per scherzo mio padre, Constantin, nipote di Angelo Mareschi, facendo dell'autoironia, quando gli domandavo dei suoi piaceri di gioventù. Parlava specialmente del gioco chiamato bocce. Da bambino, l'aveva imparato da suo padre e ci giocavano in famiglia, con il nonno, gli zii, quando s'incontravano per le feste o nel tempo libero. Più tardi, quando si è trasferito da Focșani a Bucarest e non ha più avuto compagni di bocce, l'ha sostituito con i birilli, un gioco vicino alle sue abitudini.

Dopo le ore di lavoro, spesso estenuanti, alla fine della giornata o durante un bell'incontro con gli amici, spesso s'iniziava un qualche gioco. E quello più semplice da mettere in pratica erano le bocce, il gioco con le sfere preferito dagli italiani. Come dicevo, l'hanno portato anche qui, nel paese in cui sono venuti a costruire, a tagliare la pietra, a porre mattoni con grande abilità, a posizionare con arte il mosaico, a fare strade, ponti e ancora molto altro. Erano specialisti in mestieri di ogni tipo e non si tiravano indietro di fronte ai lavori più duri.

«Vivo a Tulcea. Qui ho una casa da quando ho iniziato a lavorare. Però il tempo lo passo più che altro a Greci, dove sono nato e cresciuto. Qui ho una piccola tenuta e casa dei miei genitori e tutti i bei ricordi che mi legano a questo luogo da anni, quando la comunità era dominata dagli artigiani italiani che sono ancora vivi nel mio cuore. Mi sembra di vedere anche adesso i nostri tagliapietre mentre tornano a casa dal loro duro lavoro alla cava di pietra. Quegli artigiani, il cui lavoro era noto in tutto il paese e anche oltre i suoi confini, avevano trovato un senso nel nuovo paese e, riappacificatisi con il destino, entravano in competizione innanzitutto tra loro e poi con gli altri, con il desiderio di fare le cose al meglio, perché durassero nel tempo. Sì! Sapevano anche divertirsi, come ogni persona che abbia trovato una stabilità.

Dopo una settimana di lavoro, i tagliapietre italiani di Greci s'incontravano nel cortile della famiglia Grigoretto, dove esisteva l'unico terreno di «bocci». Si facevano due squadre, ciascuna con 4 giocatori. Ogni squadra riceveva un set di 4 sfere, dal diametro di circa 15 cm. Sul terreno di 3/6 si lanciava una piccola sfera bianca chiamata «pucin» (*boccino*). Tengo a precisare che i due set di sfere grandi erano di colori diversi. L'importante è lanciare la sfera quanto più vicina al «pucin». Questo gioco era un modo per socializzare, per brindare con un bicchiere di «jneapa» (acquavite o grappa autoctona) su un tronco di prugno. E non solo questo, ascoltavamo anche i loro meravigliosi canti tradizionali». Così ricorda Romeo Boșneag i tempi della sua infanzia a Greci, quando la comunità italiana era numerosa, e la presenza e maestria degli artigiani tagliapietre si percepiva ovunque.

Anche Victor Iancu ricorda il modo in cui gli italiani passavano il tempo libero:

lucrători necalificați ce asigurau încărcarea vagoanelor și mijloacelor de transport cu produsele finite, la această din urmă activitate participând și eu în timpul vacanțelor când deja eram elev la o școală medie tehnică din Tulcea, asigurându-mi bani de vizionat filme și cumpărat rechizite școlare.

Pe lângă munca grea pe care o făceau acești oameni, la prima vedere duri, ei veniseră din Italia și cu multe metode de petrecere a timpului liber, care te derutau la un moment dat, deoarece deveneau veseli, glumeau, cântau, erau de nerecunoscut!

Destinderea cea mai bună o găseau în jocul cu bile «bocci»: instantaneu parcă deveneau copii, puneau pariuri, făceau glume când nu le reușea aruncarea bilei, vorbeau tare, se amenințau pentru viitoarele partide, însă finalul era întotdeauna vesel. Locul de desfășurare era în terenul viran (fostul cimitir turcesc) de lângă biserica catolică, când, imediat după terminarea slujbei, echipele erau deja formate și începeau disputa jocului, dar și disputa «verbală». Finalul era de regulă vesel pentru că, în drum spre casă, aveau de trecut micile obstacole: ba la Sachetti, ba la Iattoni, ba la Savioli sau la Arnesto, unde se plăteau pariurile sau se cinsteau prietenește, binețles cu câte 1-2 păhărele de «șneapă» înainte de masă.

foto: arhiva RO.AS.IT.

Clanul Iattoni, la a treia generație

Il clan Iattoni, alla terza generazione

Renumite erau și balurile mascate ce se organizau de etnicii italieni, de regulă în sezonul rece și unde, în mod treptat, au început să participe și localnicii români, mai ales ca urmare a apariției familiilor mixte, a prieteniiilor ce apăreau lucrând în echipe în carieră, cât și a vecinătății caselor de locuit. Perioada premergătoare unui asemenea eveniment era foarte agitată, mai ales din partea tinerelor fete care-și pregăteau ținuta cât mai spectaculoasă, sperând să atragă atenția flăcăilor din localitate. Din amintirile tatălui și mamei mele, destăinuie la o vârstă mai înaintată, am reținut că la un asemenea bal, unde tatăl meu asigura muzica, cântând cu o armonică, s-a cunoscut cu mama mea, din familia Iattoni, și, după câteva luni, s-au căsătorit.”

«I miei ricordi sul modo in cui occupavano il loro poco tempo libero i nostri genitori (di solito durante le festività religiose o negli inverni duri con molta neve, in cui non si poteva lavorare alla cava) sono quelli di quando avevo 4-10 anni, vale a dire, gli anni 1940-1950, e, con l'età che avanza, questi ricordi si sono trasformati in immagini i cui valori si sono incastonati in me, definendo più tardi i miei punti di riferimento morali, di comportamento e stile di vita. Non posso dimenticare, con gli occhi maturi di oggi, quali valori guidassero la vita familiare della colonia italiana, per la maggior parte composta da scalpellini, come anche quella della comunità locale romena in cui si sono integrati in modo esemplare, nel tempo, gli appartenenti alla minoranza italiana. Tra i valori più importanti, ricordo: il grado di parentela, l'amicizia e lo spirito di squadra. Si sapeva che gli scalpellini estraevano la pietra da centinaia di cave, in cui trovavano roccia di buona qualità, con squadre composte in funzione del giacimento e che integravano, oltre ai tagliapietre, anche un fabbro che preparava gli attrezzi per l'intaglio, un artificiere che sbloccava le rocce con le esplosioni e due o tre operai non qualificati che garantivano il carico dei vagonetti e dei mezzi di trasporto con i prodotti finiti, attività quest'ultima cui partecipavo anch'io durante le vacanze, quand'ero già alunno della scuola media tecnica di Tulcea, per guadagnare i soldi che mi servivano per vedere film e comprare i materiali scolastici.

Oltre al duro lavoro che facevano, questi uomini, a prima vista duri, erano arrivati dall'Italia anche con molti modi di passare il tempo libero, il che ti confondeva a un certo punto, perché diventavano allegri, scherzavano, cantavano, erano irriconoscibili!

La distensione migliore la trovavano nel gioco delle «bocci»: sembrava tornassero bambini all'istante, scommettevano, scherzavano quando lanciavano male la sfera, parlavano a voce alta, si minacciavano per le prossime partite, però alla fine c'era sempre allegria. Il luogo di svolgimento del gioco era un terreno abbandonato (l'ex cimitero turco) accanto alla chiesa cattolica quando, subito dopo la messa, le squadre erano già fatte e iniziava la disputa del gioco, ma anche quella «verbale». La fine, di regola, era allegra perché, sulla strada verso casa, c'erano piccoli ostacoli da superare: da Sacchetti, o Iattoni, o Savioli o Arnesto, dove si pagavano le scommesse o si brindava in amicizia, naturalmente con 1 o 2 bicchieri di «jneapa» prima di pranzo.

Erano famosi i balli in maschera organizzati dagli italiani, di solito nella stagione invernale e ai quali, progressivamente, hanno iniziato a partecipare anche gli autoctoni romeni, soprattutto dopo l'apparizione di famiglie miste, degli amici che apparivano lavorando in squadre alla cava, e anche dei vicini di casa. Il periodo che precedeva un simile evento era molto agitato, soprattutto per le giovani ragazze che preparavano per loro costumi quanto più spettacolari, sperando di attirare l'attenzione dei giovanotti del posto. Dai ricordi di mio padre e mia madre, svelati in età già avanzata, rammento che durante un ballo del genere, mio padre, che si occupava della musica suonando un'armonica, ha conosciuto mia madre, della famiglia Iattoni, e dopo qualche mese, si sono sposati.»

Gli italiani e il gioco delle bocce

Familia De Sabata
din Italia la plecare
tânărului De Sabata
spre Ardeal

La famiglia italiana De
Sabata, alla partenza
del giovane De Sabata
per la Transilvania

Friulanii din Beiuș

În anul 1877 a sosit în Ardeal pentru prima dată Giovanni Quai, un *muratore* (zidar) care va marca, prin munca sa, dar mai ales prin descendenții săi, aspectul și cultura Ardealului. Această zonă, noua sa patrie, va fi eliberată abia în 1918 și alipită României pe baza principiului willsonian al dreptului la autodeterminare acceptat ca atare la sfârșitul Primului Război Mondial prin Tratatul de Pace de la Trianon.

Nell'anno 1877 è arrivato in Transilvania per la prima volta Giovanni Quai, un muratore che grazie al suo lavoro, e soprattutto a quello dei suoi discendenti, lascerà un segno nell'aspetto e nella cultura della Transilvania. Questa zona, sua nuova patria, sarà liberata solo nel 1918 e unita alla Romania in base al principio wilsoniano del diritto all'autodeterminazione, accettato come tale alla fine della Prima Guerra Mondiale attraverso il Trattato di Pace del Trianon.

Zona Friuli, de unde sosise acel *muratore*, face azi parte dintr-o provincie a Italiei dotată cu multă autonomie, numită Friuli-Venezia Giulia. Râvnit de venețieni, dar și de imperialii de la Viena, Friuli a fost împodobit cu frumoase așezări încă din antichitate, precum orașul Aquileea, devenit mai târziu sediul unor patriarhi creștini, sau splendida capitală istorică Udine, ce oferă turistului curios monumente și biserici pictate de artiști faimoși și care se mândrește și cu o universitate cunoscută și bine apreciată. Spre miazănoapte, Friuli este dotat cu admirabile zone montane unde se practică sporturile de iarnă. Însă, din cele mai vechi timpuri, friulanii au emigrat temporar în aproape toată Europa fiindcă frumusețea nu dă de mâncare copiilor, iar natalitatea în zonă a fost mereu excedentară față de posibilitățile agricole de susținere a populației.

Rezervați și sobri, interiorizați și tăcuți, plecau primăvara sub forma unor echipe bine organizate, având printre ei meseriași specializați în tot ceea ce era necesar în construcții; își duceau cu ei băieții de la vârsta de 11 ani ca să învețe de mici meseriile cerute și se întorceau toamna la familii având grijă să dea astfel ocazie copiilor să facă un pic de școală pe durata anotimpului rece, sub maiestrușii Munți Alpi.

La zona del Friuli da cui proveniva il muratore, oggi appartiene a una delle provincie italiane dotate di maggiore autonomia, chiamata Friuli-Venezia Giulia. Desiderato dai veneziani, come anche dagli imperiali di Vienna, il Friuli è stato impreziosito da bellissimi insediamenti fin dall'antichità, come la città di Aquileia, più tardi divenuta sede di alcuni patriarchi cristiani, o la splendida capitale storica Udine, che offre al turista curioso monumenti e chiese decorate da artisti famosi e che s'inorgoglisce anche grazie a un'università nota e assai apprezzata. Verso nord, il Friuli è dotato di ammirabili zone montuose, dove si praticano sport invernali. Tuttavia, fin da tempi molto antichi, i friulani sono emigrati temporaneamente in quasi tutta l'Europa poiché la bellezza non sfamava i loro figli e la natalità della zona è sempre stata sovraccorrente rispetto alle possibilità agricole che sostentavano la popolazione.

Riservati e cupi, introspettivi e taciturni, partivano in primavera organizzati in squadre ben strutturate, contenenti artigiani specializzati in tutto ciò che era necessario all'edilizia; portavano con loro i figli dall'età di 11 anni perché imparassero i piccoli mestieri richiesti, e in autunno tornavano dalle famiglie, dando così ai bambini

de
Prof. univ. em.
Coleta De Sabata

traduzione
Clara Mitola

foto
arhiva autorului

APRILIE · IUNIE

Giovanni Quai cu echipa lui a lucrat la calea ferată ce s-a construit de-a lungul Coastei Dalmatine de pe țărmul estic al Adriaticii și, pentru că munca lor a dat satisfacție, a fost angajat cu toată echipa sa, de către MAV (Magyar Allami Vasut), să lucreze la construcția liniei de cale ferată Oradea-Vascău, în Bihor. A venit, a construit, a convins și a rămas pentru totdeauna, fiind foarte apreciat de episcopul greco-catolic de la Oradea, Mihai Pavel, ai cărui constructori preferați au fost, începând cu anul 1888, italienii. Însăși stațiunea Stâna de Vale a fost construită de ei, cei care au construit atunci și primul drum de acces până la Vârful Poieni.

Băieții din numeroasa lui familie au avut libertatea să urmeze școli înalte sau să devină meșteri în diverse meserii, iar unica sa fiică, Ghizela, a fost dată de nevastă unui friulan extrem de talentat în toate meseriile, ca să-l statornicească, cum era obiceiul vremii: Pietro De Sabata, zidar, mozaicar, tâmplar, zugrav și chiar sculptor care, la rândul său, va contribui la dezvoltarea coloniei friulane, având un fiu și două fiice.

Vom încerca să arătăm pe scurt contribuția acestor imigranți, deveniți cetățeni ai României prin „legea cetățeniei” din 1923, adoptată de Parlament în acord cu hotărârile de la Trianon.

Unii dintre copii, primii, s-au născut în Italia, fiindcă unele femei ce trăiau cu soții lor în străinătate, mergeau să nască acasă pentru ca descendenții să aibă cetățenie italiană, următorii i s-au născut în Austro-Ungaria, țara în care se situa Beiușul la acea dată. Ultimii fii, însă, au văzut lumina zilei în România Mare, născuți fiind în 1918, după unificarea Transilvaniei cu țara mamă.

Descendenții, a doua și a treia generație, au devenit cu toții cetățeni români și, interesant, nici unul dintre aceștia și nici din generația următoare nu a mai părăsit România. După instalarea lui la

oportună de a frecventa un po' de școală în timpul sezonului rece, pe picioarele majestuoase Alpi.

Giovanni Quai cu echipa sa a lucrat la linia feroviară care a fost construită de-a lungul Coastei Dalmatine, pe sponda estică a Adriaticii și, deoarece munca lor a fost satisfăcătoare, a fost angajat cu toată echipa sa, de către MAV (Magyar Allami Vasut), să lucreze la construcția liniei de cale ferată Oradea-Vascău, în Bihor. A venit, a construit, a convins și a rămas pentru totdeauna, fiind foarte apreciat de episcopul greco-catolic de la Oradea, Mihai Pavel, ai cărui constructori preferați au fost, începând cu anul 1888, italienii. Însăși stațiunea Stâna de Vale a fost construită de ei, cei care au construit atunci și primul drum de acces până la Vârful Poieni.

Istoria bărbaților din familia sa numeroasă a avut libertatea de a frecventa școlile superioare sau de a deveni maeștri artiștii în diverse domenii, și singura sa fiică, Ghizela, a fost dată de nevastă unui friulan extrem de talentat în toate meseriile, ca să-l statornicească, cum era obiceiul vremii: Pietro De Sabata, zidar, mozaicar, tâmplar, zugrav și chiar sculptor care, la rândul său, va contribui la dezvoltarea coloniei friulane, având un fiu și două fiice.

Vom încerca să arătăm pe scurt contribuția acestor imigranți, deveniți cetățeni ai României prin „legea cetățeniei” din 1923, adoptată de Parlament în acord cu hotărârile de la Trianon.

Unii dintre copii, primii, s-au născut în Italia, fiindcă unele femei ce trăiau cu soții lor în străinătate, mergeau să nască acasă pentru ca descendenții să aibă cetățenie italiană, următorii i s-au născut în Austro-Ungaria, țara în care se situa Beiușul la acea dată. Ultimii fii, însă, au văzut lumina zilei în România Mare, născuți fiind în 1918, după unificarea Transilvaniei cu țara mamă.

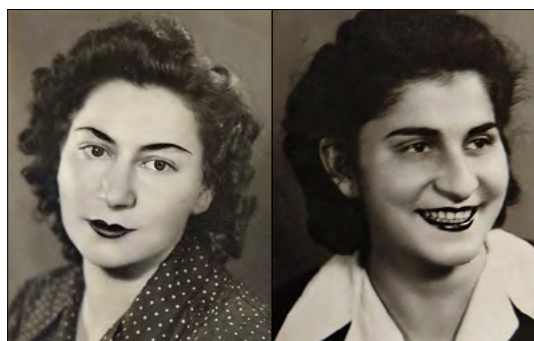
Descendenții, a doua și a treia generație, au devenit cu toții cetățeni români și, interesant, nici unul dintre aceștia și nici din generația următoare nu a mai părăsit România. După instalarea lui la

Beiuș, un oraș care avea pe atunci mai puțin de zece mii de locuitori, a adus aici tineri talentați din Friuli, a creat o adevărată colonie de friulani, el însuși contribuind din plin cu familia sa, în care s-au născut între timp, zece băieți și o fată.

Beiușul, cu un centru elegant organizat, satele din jur, liceele de veche tradiție românească, cazărmile, bisericile din multe așezări ale regiunii, podurile, șoselele, cimitirele, vilele și multe alte opere de uz practic sau de artă, au rămas ca o mărturie splendidă despre valoarea acestor constructori.

Surorile Agata (casnică) și Olga De Sabata (profesoară de franceză și italiană)

Sorelle Agata (casalinga) e Olga De Sabata (insegnante di francese e italiano)

Beiușul, cu un centru elegant organizat, satele din jur, liceele de veche tradiție românească, cazărmile, bisericile din multe așezări ale regiunii, podurile, șoselele, cimitirele, vilele și multe alte opere de uz practic sau de artă, au rămas ca o mărturie splendidă despre valoarea acestor constructori.

Purtroppo non possiamo affermare la stessa cosa della generazione attuale, molti ragazzi e ragazze che si sono riversati nel grande mondo; a dispetto delle attuali tendenze, è necessario sottolineare come questi pro pronipoti siano soprattutto rimasti nell'Unione Europea, la nostra patria comune.

Din păcate nu putem spune același lucru despre generația actuală, mulți tineri și tinere s-au dispersat în lumea largă; cu toate tendințele actuale trebuie să subliniem faptul că acești stră și stră-strănepoți, în majoritate au rămas totuși în Uniunea Europeană, patria noastră comună.

Tinerii din prima generație născută aici au urmat școli de diverse grade: Ioan Quai a devenit avocat cu studii la Universitatea din Budapesta, a fost renumit și a condus orașul Beiuș în calitate de primar. Însă, după instaurarea comunismului în România a săpat harnic la Canalul Dunăre - Marea Neagră, din vina de a fi fost ales primar din partea Partidului Național-Țărănesc. A fost eliberat după doi ani de trudă și reprimat în barou fiindcă nu i s-a putut imputa nicio vină. A fost deosebit de stimat și iubit de concetățeni. Se știa că adesea pledase gratuit la procesele moșilor căroră unii și alții încercau să le ia pădurile.

Fratele său, Guido, a studiat la Brno, devenind inginer textilist și a lucrat în multe fabrici renumite din țară: la Buhuși, la Sibiu, la Oradea și la Timișoara. Un alt frate, purtând numele celebru de Napoleon, a avut un mare atelier de tâmplărie. Era un om extrem de ponderat, sever și de o mare corectitudine în tot ceea ce făcea. Ceilalți frați au avut diverse meserii. Unul a rămas țaran și s-a ocupat de partea agricolă a averii familiei. Altul a devenit comerciant, ș.a.m.d. Fiindcă, așa cum zice vorba din popor, „nu ai timp să le cauți în coarne” atunci când ai de crescut 10 băieți, toți au urmat școli de orice grad așa cum și-au dorit, nimeni nu i-a obligat să meargă pe o cale sau alta. Unica lui fiică, Ghizela, căsătorită cu Pietro De Sabata, a rămas casnică, precum majoritatea italiencelor, fie că au venit să trăiască în Ardeal, fie că au rămas în Friuli.

Generația care a dat cea mai mare strălucire acestei mici colonii de friulani a fost, însă, cea care a ajuns la maturitate după cel de-Al Doilea Război Mondial, generația a treia. Ea a fost formată inițial din 9 fete și 5 băieți care, prin căsătorie, au mai adus 8 gineri și 5 nurori, așa încât s-a ajuns la un număr de 13 familii. Și iată contribuția pe care aceste familii au adus-o la patrimoniul științific, cultural și administrativ: un membru titular al Academiei de Științe Tehnice; 4 profesori universitari; 8 ingineri; 7 profesori; 3 avocați; 2 medici; un biolog; un jurist; un economist; un medic veterinar. Desigur, unii descendenți au avut mai multe titluri științifice sau profesionale după locurile ocupate în instituțiile unde au activat. Este de menționat că din lista de profesori universitari, unii s-au mai evidențiat și prin funcțiile administrative ocupate: un rector, un prorector, un prodecan și, în plus, un candidat la Premiul Nobel pentru literatură.

Desigur că o asemenea familie amplă, dezvoltată din primul venit care a fost un simplu *muratore*, Giovanni Quai, a devenit cu timpul multietnică, multilingvistică, multireligioasă și multiculturală. La întrunirile de familie toată lumea vorbea românește, deși erau de față friulani, italieni, români și unguri. Erau de confesiuni diferite: catolici, greco-catolici, ortodocși și aveau

I giovani della prima generazione nata qui hanno frequentato scuole di diversi gradi: Ioan Quai è diventato avvocato, dopo aver studiato all'Università di Budapest, è stato famoso e ha guidato la città di Beiuș come sindaco. Tuttavia, dopo l'instaurazione del comunismo in Romania, ha scavato con diligenza nel Canale Danubio-Mar Nero, accusato di essere stato eletto sindaco per conto del Partito Nazionale Contadino. È stato liberato dopo due anni di fatica e nuovamente accolto nell'albo degli avvocati poiché non gli si poteva imputare alcuna colpa. È stato molto stimato e amato dai suoi concittadini. Si sapeva avesse spesso perorato gratuitamente nei processi dei romeni dei Carpazi occidentali, cui gli uni o gli altri cercavano di portar via i boschi.

Suo fratello Guido ha studiato a Brno, è diventato ingegnere tessile e ha lavorato in diverse e rinomate fabbriche del paese: a Buhuși, Sibiu, Oradea e Timișoara. Un altro fratello, che portava il celebre nome di Napoleone, ha avuto un grande atelier di falegnameria. Era un uomo estremamente ponderato, severo e di grande correttezza in tutto ciò che faceva. Gli altri fratelli hanno avuto differenti mestieri. Uno è rimasto contadino e si è occupato della parte agricola dei possedimenti di famiglia. Un altro è diventato commerciante e così via. Poiché, così come recita un detto popolare, «non hai tempo di frugargli tra le corna» quando hai da crescere dieci figli, tutti hanno frequentato scuole di differenti gradi in base alle proprie preferenze, senza che nessuno li obbligasse a muoversi in una direzione o in un'altra. L'unica figlia, Ghizela, sposata con Pietro De Sabata, è rimasta in casa, come la maggior parte delle italiane, a prescindere che vivessero in Transilvania o in Friuli.

La generazione che ha dato maggior lustro a questa piccola colonia di friulani è stata però quella che ha raggiunto la maturità dopo la Seconda Guerra Mondiale, la terza generazione. Formata inizialmente da 9 ragazze e 5 ragazzi, attraverso i matrimoni, sono apparsi 8 generi e 5 nuore, raggiungendo il numero di 13 famiglie. Ed ecco il contributo che questa famiglia ha apportato al patrimonio scientifico, culturale e amministrativo: un membro titolare dell'Accademia della Scienza Tecnica; 4 docenti universitari; 8 ingegneri; 7 professori; 3 avvocati; 2 medici; un biologo; un giurista; un economista; un medico veterinario. Di certo, alcuni discendenti hanno avuto diversi titoli scientifici o professionali in base ai posti occupati nelle istituzioni in cui erano attivi. È da menzionare come, nella lista dei docenti universitari, alcuni abbiano eccelso anche attraverso le cariche amministrative ricoperte: un rettore, un prorettore, un prodecano e, inoltre, un candidato al Premio Nobel per la letteratura.

Naturalmente, una famiglia così vasta, creata dal primo arrivato, un semplice *muratore*, Giovanni Quai, nel tempo è diventata multietnica, multilinguistica, multireligiosa e multiculturale. Durante gli incontri di famiglia, tutti parlavano romeno, sebbene fossero presenti friulani, italiani, romeni e ungheresi. C'erano confessioni

Familia Quai (marcat Giovanni Quai, primul venit în Ardeal)

La famiglia Quai (segnato Giovanni Quai, il primo a venire in Transilvania)

cele mai variate meserii. Numai cei din primele două generații continuau să vorbească între ei în limba friulană, deși o înțelegeau încă și ceilalți descendenți.

În perioadele liniștite ce s-au instalat în deceniile de mijloc ale secolului trecut, toate aceste familii de intelectuali răspândiți prin România se întorceau vara la Beiuș. Reuniunea care aduna laolaltă numeroase familii atât de diferită prin mare varietate profesională a membrilor ei era extrem de plăcută și veselă. Nimic nu se compară cu satisfacția care se revărsa din privirile încântate ale „bătrânilor” din generația precedentă. Membrii familiei locuiau în Cluj, Oradea, Timișoara, București și, bineînțeles, în Beiuș.

Nu putem să nu precizăm cu multă bucurie că, în momentul actual, generația tânără, care merge pe drumul deschis de primul friulan sosit pe meleagurile ardelene la sfârșitul secolului al XIX-lea, se ridică la aceleași standarde ca și predecesorii. Fie că trăiesc în România, în state din Uniunea Europeană sau în Statele Unite ale Americii, printre ei se află profesori universitari, medici, ingineri, arhitecți, profesori, avocați, economiști, ș.a.m.d.

Din păcate vechile relații, acele strânse legături de familie, s-au pierdut. Întâlnirile de suflet, din verile de altădată, nu mai există și atunci când unii membri se întâlnesc din întâmplare au nevoie de ceva timp până se dăruiesc care este gradul de rudenie dintre ei, din ce ramură a familiei provin.

Lumea noastră de pe frumoasă planetă albastră se află la momentul unor schimbări majore, frământările sunt mari și cărările ce se deschid în față sunt multiple. Este probabil ca omenirea să se reconfigureze, să apară alte interese și alte opțiuni, schimbările pot fi critice și urmările imprevizibile. Să sperăm că înțelepciunea va stăpâni până la urmă mințile celor care acum strigă și hulesc, se agită și sunt înspăimântați de această nefericită pandemie care a zdruncinat tot globul. Formăm o singură omenire, chiar dacă avem antecedente extrem de variate și numai acceptând ideea respectului reciproc putem depăși greutățile. Istoria ne dă exemple bune de urmat, tradiția ar trebui să ne călăuzească pașii și optimismul să ne ajute să trecem peste toate cu bine.

differenti: cattolici, greco-cattolici, ortodossi e avevano i più svariati mestieri. Solo i membri delle prime due generazioni continuavano a parlare friulano tra loro, sebbene lo capissero ancora anche gli altri discendenti.

Nei periodi sereni che si sono installati nei decenni a metà del secolo scorso, tutte queste famiglie di intellettuali disseminate per la Romania, d'estate tornavano a Beiuș. L'incontro che radunava la numerosa famiglia, così diversa per la grande varietà professionale dei suoi membri, era estremamente piacevole e allegro. Niente è paragonabile alla soddisfazione che sgorgava dagli sguardi incantati degli «anziani» della generazione precedente. I membri della famiglia abitavano a Cluj, Oradea, Timișoara, Bucarest e naturalmente a Beiuș.

Non possiamo non precisare con grande gioia come, attualmente, la generazione giovane che percorre il cammino aperto dal primo friulano, giunto nelle terre transilvane alla fine del XIX secolo, raggiunga gli stessi standard dei predecessori. Che vivano in Romania, negli stati dell'Unione Europea o negli Stati Uniti d'America, tra loro ci sono docenti universitari, medici, ingegneri, professori, avvocati, economisti e così via.

Purtroppo, le vecchie relazioni, quegli stretti legami di famiglia, sono andati perduti. Quegli incontri del cuore, durante le estati d'altri tempi, non esistono più e quando dei membri della famiglia s'incontrano per caso, hanno bisogno di un po' di tempo per chiarire quale sia il grado di parentela tra loro, da quale ramo della famiglia provengano.

Il nostro mondo sul bel pianeta azzurro vive un momento di grandi cambiamenti, le inquietudini sono grandi e le strade che si aprono davanti a noi sono molteplici. È probabile che l'umanità si riorganizzi, che appaiano altri interessi e opzioni, i cambiamenti possono essere critici e le conseguenze imprevedibili. Speriamo che la saggezza possa alla fine guidare le menti di chi ora urla e diffama, si agita e ha paura di questa infelice epidemia, che ha scosso tutto il pianeta. Costituiamo una sola umanità, anche se abbiamo antecedenti estremamente diversi e solo accettando l'idea di rispetto reciproco potremo superare le difficoltà. La storia ci offre buoni esempi da seguire, la tradizione dovrebbe condurre i nostri passi e l'ottimismo aiutarci a superare tutto nel migliore dei modi.

I friulani di Beiuș

Sfânta Rita de Cascia - făcătoarea de minuni

Alături de locuri ca Assisi, Cortona și Norcia, se află și Cascia. În Cascia, în provincia Perugia, în cătunul Roccaporena, a văzut lumina zilei Sfânta Rita, într-o familie burgheză, cu multă credință, pe care i-au insuflat-o și micuței. Părinții, Antonio și Amata Ferri Lotti, încercau din ce aveau, să-i ajute pe cei nevoiași, ducând o viață plină de sfințenie. Familia era una dintre cele care stingeau conflictele și controversele iscate în localitate. Marea lor dorință era aceea de a avea un copil, dar anii treceau și doar o umbră de speranță le mai rămăsese, când, la 53 de ani, Amatei i-a apărut în vis un înger, care i-a spus că va avea o fetiță ce se va numi Rita.

Tradiția spune că, încă de când era mică, au început să se arate minuni. Într-o zi, când părinții ei erau la muncă pe câmp, iar micuța era lăsată singură într-un coș de nuiele, un roi de albine a înconjurat-o și i-au picurat miere în guriță, spre marea ei încântare. În apropiere, un coșac s-a tăiat grav la mână și, alergând spre sat, a trecut pe lângă roiul de albine pe care a vrut să-l alunge de lângă copil. Atunci a avut loc minunea, rana coșacului dispărând miraculos. Părinții, deja bătrâni, doreau ca ea să nu rămână singură pe lume și i-au aranjat căsătoria. Rita, însă, își dorea o viață călugărească, dar, totuși, s-a supus voinței părinților și l-a acceptat ca soț pe tânărul comandant de garnizoană din Colle Giaccone, Paolo Fernando Mancini, recunoscut pentru firea sa violentă și pentru infidelitatea notorie. Rita l-a suportat 18 ani, neîncetând să se roage pentru convertirea soțului la credință.

Există locuri binecuvântate din care și-au tras seva sfinții cărora li se închină credincioșii din întreaga lume. Umbria cea verde este unul dintre aceste locuri. Un tărâm al sfinților care au convertit la creștinism multă lume, prin minunile săvârșite de ei, dacă ne gândim numai la Sfântul Francisc, la Sfânta Clara, la Sfântul Valentin Tămăduitorul, episcop de Umbria.

Pe timpul Papei Grigore al IX-lea, care își avea reședința la Avignon, au avut loc lupte pentru putere, adevărate războaie civile, care au durat peste trei ani. În aceste lupte, soțul Ritei s-a remarcat prin cruzimea sa. Rugăciunile Ritei au fost ascultate și rebelii au fost iertați de către Pontif. În același timp, și firea soțului s-a îmblânzit, ajungând să se căiască pentru chinul în care i-a transformat viața soției și să-i admire răbdarea în fața batjocurilor lui. Din acest punct de vedere, viața sa seamănă cu cea a Sfintei Monica, mama Sfântului Augustin.

Rita și Paolo au avut doi copii gemeni, Giangiacomo Antonio și Paulo Maria. Însă, liniștea căminului lor a durat puțin, căci soțul ei a fost ucis tâlhărește, el nemaipurtând arme. Fiii au jurat să răzbune moartea tatălui lor. Rita, cunoscând latura dură moștenită de la tatăl lor, s-a rugat Domnului să nu permită ca fiii ei să comită această crimă. Amândoi, însă, s-au îmbolnăvit și, la un an după moartea tatălui lor, l-au urmat, nereușind să-și pună în practică răzbunarea.

Rămasă singură, Rita a încercat de trei ori să intre în mănăstirea Sfânta Maria Magdalena. De fiecare dată, însă, a fost respinsă pentru că în mănăstire erau primite doar

fecioare tinere. După multă rugăciune, i-au apărut în vis sfinții la care se ruga, Sfântul Ioan Botezătorul, Sfântul Augustin și Sfântul Nicolae de Tolentino, care i-au spus să-i urmeze. Ea s-a trezit în curtea mănăstirii, unde nu se putea intra și le-a uimit pe călugărițele care au descoperit-o cântând în cor alături de ele. Și, astfel, a devenit călugăriță în anul 1407.

de
**Mihaela Profiriu
Mateescu**

**Basilica Sfânta Rita din
Cascia**

La mănăstire a impresionat prin viața dură și prin puterea contemplației. Practica rugăciunea permanentă și maltratarea trupului, însoțite de meditații asupra patimilor lui Isus. Aducea alinare celor bolnavi, săraci, înfomețați și căuta să aplaneze orice scandal. S-a dedicat și îngrijirii călugărițelor bolnave și povățuirii celor ce păcătuiau. Dorind să fie părtaşă la suferințele îndurate de Mântuitor, a primit „darul stigmatului”, o rană pe frunte apărându-i din senin în timpul rugăciunii, ca și cum un spin s-ar fi desprins din cununa aflată pe capul lui Isus, de pe crucifixul la care ea se ruga, și i s-ar fi implantat în frunte. Timp de 15 ani a purtat această rană adâncă, ce cu timpul s-a infectat și emana un miros greu. Din acest motiv, a fost izolată într-o colibă. Biograful Cavallucci scria despre Rita că „se adâncea în meditații, pierzându-și simțirea și deseori măicuțele, când o găseau, credeau că este moartă”.

Între anii 1453 și 1457 a fost măcinată de boală și, din această perioadă în care era ținută la pat, este amintită o întâmplare duioasă. Într-o iarnă a fost vizitată de o rudă care a întrebat-o dacă își dorea ceva de acasă, iar Rita a răspuns că vrea un trandafir din grădina sa. Deși părea imposibil din cauza sezonului, ajunsă acasă, ruda a găsit în grădină un trandafir înflorit.

Înainte de a muri, Rita l-a întrebat pe Isus: „Când voi putea veni la Tine?”, iar răspunsul primit a fost: „Peste trei zile”. Ei aceste zile i s-au părut o veșnicie. A primit împărtășania și a plecat în călătoria mult dorită pe 22 mai 1457. Se spune că de trei ori clopotele mănăstirii au sunat singure, cămăruța ei fiind invadată de o lumină strălucitoare, iar mirosul greu emanat de răni fiind înlocuit cu un parfum minunat. După moartea ei au apărut la mănăstire albine mari, negre, cu o dungă roșie pe spate, care nu fac miere, dar care pot fi văzute și astăzi, pe ziduri,

după 500 de ani, iar figura Ritei, chinuită de tuberculoză, a devenit frumoasă, rana din frunte dispărându-i.

Datorită minunilor care aveau loc imediat după moartea sa, hotărârea a fost să nu fie îngropată. A fost pusă într-un sicriu de lemn lucrat de către Cesco Barbari, un dulgher al locului. La ceva vreme, în timpul unui incendiu, sicriul a ars, dar corpul Sfintei a rămas neatins și poate fi văzut și astăzi într-un sarcofag de cristal și argint, la mănăstirea „Sfânta Rita” din Cascia, construită special pentru ea, între anii 1937-1947. Aici se află, de asemenea, și un azil, un orfelinat și o școală. Alături de corpul ei, îmbrăcat în rasa augustiniană, se află și aprobarea dată de către episcopul local, în anul 1457, pentru recunoașterea cultului ei. Trupul este nedescompus și se spune că în anul 1927, mâinile ei s-au mișcat de trei ori, iar niște hoți intrați în biserică au fugit când moaștele s-au mișcat.

De la Sfânta Rita s-au mai păstrat și versuri din viața sa și minunile sale, precum și un portret autentic.

Procesul de canonizare a durat mult. A fost beatificată în 1626 și canonizată abia în 1900. Este una dintre sfintele cele maienerate, Papa Leon al XIII-lea numind-o „perla prețioasă a Umbriei”. Cultul Sfintei a înflorit mult în Italia, datorită reputației ei și este considerată patroană a cazurilor disperate. Ajută, de asemenea, pe femeile nefericite în căsnicii, pe văduve și pe mamele care suferă din cauza copiilor. Fiind considerată Sfânta trandafirilor, credincioșii îi aduc trandafiri pentru binecuvântare și mulțumire. Există și un ritual (se spune, miraculos), cununa de rugăciuni a Sfintei Rita, „cununa de joi” sau 15 joi consecutive cu rugăciuni dedicate sfintei, începând cu prima joi a lunii februarie și sfârșind cu 22 mai, ziua celebrării sale, când se împart trandafiri bolnavilor și săracilor.

După viața sfintei a fost turnat în 2004 filmul *Rita da Cascia*, în regia lui Giorgio Capitani.

De câte ori ascult în liniște *Adagio* lui Albinoni, mă gândesc la destinele unor compozitori care au ajuns cunoscuți în întreaga lume, datorită unei singure melodii, în rest tăcere. De exemplu, puțini sunt cei care nu au ascultat *La Marseillaise* și milioane de oameni au fost impresionați de această lucrare, realizată într-o singură noapte... astrală. În noaptea de 25-26 aprilie 1792, la Strasburg, un ofițer genist francez, Claude Joseph Rouget (1760-1836), a scris versurile și a compus melodia *Cântecul de război al armatei de pe Rin*, care a devenit din 14 iulie 1795, imnul național al Franței, *La Marseillaise*. Numele melodiei vine de la soldații republicani din Marsilia, care o cântau la intrarea lor în Paris în timpul Revoluției Franceze.

Alt destin misterios este cel al celebrului *Adagio*. Este una dintre cele mai cunoscute piese ale muzicii clasice neo-baroce, chiar dacă în memoria noastră nu este legată de titlul ei complet, *Adagio in Sol minore per archi e organo su due spunti tematici e su un basso numerato*, pe scurt, *Adagio in Sol minor*. Numele lucrării este asociat cu cel al lui Tomaso Albinoni, muzician născut la Veneția (1671-1751), într-o familie de nobili înstăriți, fapt care i-a permis să studieze canto și vioară. A fost comparat cu Vivaldi ori Corelli. A compus 50 de opere, 9 simfonii, 99 de sonate, 59 de concerte și altele din care s-au găsit doar fragmente de partituri. Opera sa nu a fost publicată nici în timpul vieții, nici după dispariția sa.

Dar, în anul 1950, milanezul muzicolog Remo Giazotto (1910-1998) a scos la lumină lucrarea *Adagio*. El a afirmat la început că a prelucrat și completat *Adagio*, după un fragment de partitură al părții lente dintr-o trio sonată ce i-ar fi aparținut lui Albinoni și pe care el a descoperit-o. Mai târziu, a afirmat că s-a inspirat dintr-o linie de bas din partiturile lui Albinoni. O parte din lucrările lui Albinoni au fost găsite în ruinele Bibliotecii de

Adagio în sol minor

Stat din Dresda care a fost bombardată în raidul devastator din februarie 1945 de către armatele aliate. Giazotto a catalogat lucrările găsite, scriind și o biografie a lui Albinoni intitulată *Musico Violino Dilettante Veneto*. „Dilettante Veneto” s-a autointitulat, chiar el, modestul Albinoni.

Oricum, aranjamentul îi aparține lui Remo Giazotto, care, în anul 1958, a înregistrat *Adagio*, la Casa Ricordi, pe numele său, cu drepturi de autor. Putem cataloga comportamentul său ca misterios, cu toate schimbările atitudinii sale privind această lucrare. Chiar dacă a fost doar o prelucrare a partituri lui Albinoni sau o piesă originală a lui Giazotto, ea rămâne un adevărat dar pentru posteritate.

Efectul pe care îl exercită această melodie asupra oamenilor se reflectă și în faptul că pe linia ei melodică s-au scris versuri în diverse limbi și a fost inclusă în repertoriul lor de către cântăreți celebri precum Sarah Brightman, Demis Roussos, Il Divo, Lara Fabian și mulți alții.

Din temele lui Albinoni s-a inspirat pentru fugile sale chiar marele muzician și compozitor Johann Sebastian Bach.

Nici cinematografia nu a rămas pasivă la această splendidă muzică.

În anul 1961 ea a fost tema muzicală principală a filmului *Anul trecut la Marienbad* care a câștigat Leul de Aur la Veneția. În filmul *Gallipoli*, cu Mel Gibson și Mark Lee, din 1981, melodia însoțește soldații în bălălia din Primul Război Mondial. În *Fantoma de la Operă*, ea însoțește pașii protagoniștilor în romanticul lor dans.

A fost preluată în zeci de filme ale marelui ecran, în cele de televiziune și în repertoriul multor cântăreți. Și chiar dacă nu-i cunoști numele

ori autorul, auzul tău este impresionat, fiecare gășind în această melodie ceva de care are, poate, nevoie: melancolie, liniște, îmbrățișarea naturii, speranță, împăcare și, în fond, iubire.

Și iată cum numai o singură melodie i-a făcut nemuritori atât pe Albinoni, cât și pe Rouget.

de
Mihaela Profiriu
Mateescu

foto
wikipedia.org

„Les clés du Paradis”... la Vatican!

de
Adrian Irvin Rozei

traduzione
Clara Mitola

foto
arhiva autorului

„În fiecare dimineață, simt o senzație unică”, spune Giovanni. „O impresie extraordinară, nicio dată aceeași, ca și cum aș respira un aer magic când deschid poarta Capelei Sixtine și admir fresca lui Michelangelo, singur și în liniștea cea mai totală. Cum aș putea să mă plictisesc de așa ceva?”

Sunt mai bine de 20 ani de când Giovanni Crea lucrează în Città del Vaticano. Pe atunci, el era un simplu student, care dorea să devină magistrat și avea nevoie de un loc de muncă provizoriu pentru a-și finanța studiile în drept.

Cu siguranță că n-aș fi aflat niciodată ce este un *clavigero* dacă n-aș fi citit un articol publicat în revista *Point de vue* din luna iulie 2020. În acest text ni se spune, cu multe detalii, că la Vatican există un personaj unic în lume: este funcționarul care deține cele 2797 de chei ce deschid „porțile celor mai frumoase comori ale istoriei și artei mondiale”. În acest moment, și din anul 2012, postul de „clavigero” este ocupat de Giovanni Crea, un fost *carabinier*, mândru de responsabilitățile pe care le deține.

Di certo non avrei mai scoperto cosa sia un «clavigero» se non avessi letto l'articolo pubblicato sulla rivista *Point de vue* del luglio 2020. In questo testo ci si spiega, con molti dettagli, che in Vaticano esiste un personaggio unico al mondo: è il funzionario che detiene le 2.797 chiavi che aprono «le porte dei maggiori tesori della storia dell'arte mondiale». In questo momento, e a partire dal 2012, il posto di clavigero è occupato da Giovanni Crea, un ex carabiniere, orgoglioso del posto che detiene.

„Lucrând aici, m-am îndrăgostit de istoria artei. Trebuie să precizez că mă aflu în «loja de onoare»! În total, avem aici 7,5 km de muzee, iar colecțiile se compun tot atât de bine din vase etrusce sau din picturi chinezești, manuscrise medievale sau cele mai frumoase statui ale măștrilor Renașterii italiene.”

Giovanni este, de aproape zece ani, „capo clavigero”, al unsprezecelea de la înființarea acestui post în 1970. Mai înainte, cheia Capelei Sixtine era păstrată de „mareșalul Conclavului”, ales dintre membrii aristocrației romane. Însă el nu lucrează singur. Giovanni conduce o echipă

„Ogni mattina, provo una sensazione unica», dice Giovanni. «Un'impresione straordinaria, mai la stessa, come respirassi un'aria magica nel momento in cui apro la porta della Cappella Sistina e ammiro l'affresco di Michelangelo, solo e immerso della più totale quiete. Come potrei annoiarmi di una cosa simile?»

Giovanni Crea lavora nella Città del Vaticano da oltre 20 anni. All'epoca, lui era un semplice studente che desiderava diventare magistrato e aveva bisogno di un posto di lavoro provvisorio per finanziare i suoi studi in legge. «Lavorando qui, mi sono innamorato della storia dell'arte. È necessario precisare che il mio posto è nella “loggia d'onore”! In totale, qui abbiamo 7,5 km di musei, e le collezioni si compongono anch'esse perfettamente di vasi etruschi o dipinti cinesi, manoscritti medievali o delle più belle statue dei maestri del Rinascimento italiano.»

Giovanni da quasi dieci anni è «capo clavigero», l'undicesimo dalla nascita di quest'incarico, nel 1970. All'inizio, la chiave della Cappella Sistina era custodita dal «maresciallo del Conclave», scelto tra i membri dell'aristocrazia romana. Tuttavia il suo non è un lavoro solitario. Giovanni guida una squadra di cinque persone. «Dividiamo tra di noi le diverse zone del museo, come anche la sua apertura e chiusura.» Sempre loro hanno la responsabilità di verificare la condizione delle opere esposte, alla fine di una giornata di visite. E in un museo che, in condizioni normali, è percorso da 25.000 visitatori al giorno, non è una cosa facile! Perfino durante la pandemia di Coronavirus, le sale del museo sono attraversate da circa 4.500 persone al giorno.

«Il mio dipartimento preferito è il Museo Pio-Clementino del Palazzo del Belvedere, inaugurato nel 1771, dove si trova la celebre statua *Laocoonte e i suoi figli* aggrediti dai serpenti, un'opera antica ritrovata nel XVI secolo e comprata da papa Giulio II. Sempre qui si trovano anche *L'Apollo* e il *Torso del Belvedere*, due antiche opere in marmo che hanno ispirato Michelangelo quando ha affrescato la Cappella Sistina, specialmente per il volto e il petto, in rotazione, di Gesù Cristo.»

È vero, il sig. Crea ha un debole per la pittura di Michelangelo, sebbene l'abbia in ugual misura per le statue etrusche o per la calligrafia cinese. «L'arte ha il potere unico di ricongiungere le persone, qualsiasi sia la loro cultura o religione. È miracoloso poter assistere in diretta a questo

de cinci persoane. „Ne repartizăm diferitele zone ale muzeului, precum și deschiderea și închiderea lui.” Tot ei au responsabilitatea de a verifica starea exponatelor, la sfârșitul unei zile de vizită. Și, într-un muzeu care, în condiții normale, este parcurs de 25.000 vizitatori zilnic, asta nu-i o treabă ușoară! Chiar și în timpul pandemiei de coronavirus, trec prin sălile muzeului cam 4.500 de persoane în fiecare zi.

„Departamentul meu preferat este Museo Pio-Clementino din Palazzo Belvedere, care a fost inaugurat în 1771, unde se află celebra statuie *Laocoon și fii săi* asaltați de serpi, o operă antică regăsită în secolul al XVI-lea și cumpărată de papa Iulius II. Tot aici se găsesc și *Apollo* și *Torsul din Belvedere*, două piese antice de marmură care l-au inspirat pe Michelangelo, când a pictat fresca din Capela Sixtină, în special pentru chipul și pieptul, în rotație, ale lui Iisus Hristos”.

E drept că dl Crea are o slăbiciune pentru picturile lui Michelangelo, însă, de asemenea, pentru statuile etrusce sau pentru caligrafia chineză. „Arta are puterea unică de a reuni oamenii, oricare ar fi cultura sau religia lor de bază. E miraculos să poți asista în direct la acest fenomen, să vezi vizitatorii veniți din toată lumea în căutarea emoției unice pe care o poate procura frumosul. Mare parte dintre aceste opere au fost create în scopul evanghelizării. Însă, dincolo de orice semnificație teologică, frumusețea însăși are puterea de a ne face mai buni.”

„Il clavigero” de azi a avut norocul de a-i cunoaște pe ultimii trei Suverani pontifi. „Am început să lucrez aici în vremea pontificatului papei Ioan-Paul al II-lea. Pe Papa Benedict XVI l-am cunoscut bine, pentru că lucra aici înainte de a fi ales. Era foarte simplu cu noi. Papa Francisc mi-a făcut onoarea de a o primi pe mama mea în audiență particulară, chiar cu puțin timp înainte de decesul ei. Mama avea un astfel de devotament pentru el încât cred că a fost una dintre cele mai mari bucurii ale vieții sale.” Și Giovanni Crea ne mărturisește, izbucnind în râs: „Știți, pentru un creștin, este totuși cea mai frumoasă meserie din lume!”

Printre imaginile ce ilustrează articolul menționat, una mi-a atras atenția. Este scara elicoidală prin care se intră și se iese din Muzeul Vaticanului. Ea este numită *Scala lui Bramante*.

Însă această scară nu a fost concepută de Donato „Donnino” di Angelo di Pascuccio, numit „Bramante”, născut în 1444 la Fermignano, lângă Urbino și decedat la Roma în 1514. Ar fi putut fi cazul, pentru că Bramante este cunoscut, mai ales, pentru concepția inițială și realizarea parțială a Bazilicii Sf. Petru din Roma, centrul nevralgic al Vaticanului. Însă *Scala lui Bramante* a fost realizată abia în 1932 de arhitectul Giuseppe Momo (1875, Vercelli – 1940, Torino). Ea este inspirată de o scară renascentistă din secolul al XVI-lea a arhitectului Bramante, care se află în Muzeul Pio-Clementino. Scara originală renascentistă a lui Bramante a fost comandată în 1512 de Papa Iulius al II-lea, pentru a conecta Palatul Belvedere cu Vaticanul. Arhitectura sa în

fenomeno, vedere i visitatori venire da tutto il mondo alla ricerca dell'emozione unica che la bellezza può generare. Gran parte di queste opere sono state create allo scopo di evangelizzare. Tuttavia, oltre qualsiasi significato teologico, è la bellezza stessa a renderci più buoni.»

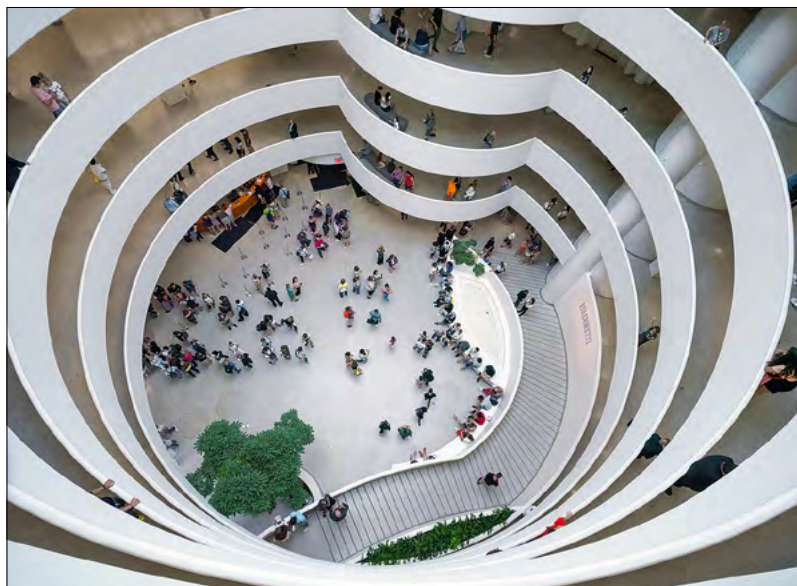
Il clavigero di oggi ha avuto la fortuna di conoscere gli ultimi tre Sommi Pontefici. «Ho iniziato a lavorare qui durante il pontificato di Giovanni Paolo II. Ho conosciuto bene Papa Benedetto XVI, perché lavorava qui prima di essere eletto. Era molto semplice con noi. Papa Francesco mi ha fatto l'onore di ricevere mia madre in udienza privata, proprio poco prima della sua morte. Mia madre era talmente devota che credo sia stata una delle più grandi gioie della sua vita». E Giovanni Crea ci confida, scoppiando a ridere: «Sapete, per un cristiano è comunque il più bel mestiere del mondo!»

Tra le immagini che illustrano l'articolo menzionato, uno ha richiamato la mia attenzione. Si tratta della scala elicoidale, tramite cui si entra e si esce dal Museo Vaticano. Si chiama *Scala di Bramante*. Tuttavia, questa scala non è stata concepita da Donato «Donnino» di Angelo di Pascuccio, detto «Bramante», nato nel 1444 a Fermignano, vicino a Urbino, e deceduto a Roma nel 1514. Sarebbe stato possibile, perché Bramante è conosciuto soprattutto per aver inizialmente concepito e parzialmente realizzato la Basilica di San Pietro a Roma, centro nevralgico del Vaticano. Però la *Scala di Bramante* è stata realizzata solo nel 1932 dall'architetto Giuseppe

Momo (1875, Vercelli – 1940, Torino). Questa è ispirata a una scala rinascimentale del XVI secolo dell'architetto Bramante, presente nel Museo Pio-Clementino. La scala originale rinascimentale di Bramante è stata commissionata nel 1512 da Papa Giulio II, per connettere il Palazzo del Belvedere al Vaticano. La sua architettura in doppia spirale, la larghezza e la forte pendenza

spirală dublă, lățimea și panta mare sub formă de rampă asigură circulația simultană în două sensuri, „pe jos, călare, în trăsură trasă de cai sau chiar de o căruță cu boi” ... (cum ar fi faimoasa scară cu dublă revoluție din 1545 din Chateau de Chambord, atribuită lui Leonardo da Vinci). Scara în spirală din 1932 a fost imaginată la fel ca cea anterioară, concepută cu un efect optic, de formă spirală-conică ascendentă sau descendentă, iluminată de un acoperiș de sticlă în partea ei superioară și mărginită de balustrade metalice decorate cu stema papală și Cornul abundenței. Scara din Vatican permite ieșirea din muzeu coborând pe o spirală și, separat, urcarea pe cealaltă înspre intrarea în muzeu.

Însă mie, această superbă dublă scară elicoidală, pe care o cunosc de la prima mea vizită la Roma, în 1968, îmi amintește un alt muzeu, tot atât de celebru, însă cu exponate și o funcție arhitecturală total diferită, pe care l-am descoperit doar în 1974: „Muzeul Solomon R. Guggenheim este un muzeu de artă modernă situat pe Fifth Avenue la Upper East Side din New York City, Statele Unite. Este cel mai cunoscut dintre diferitele muzee create de Fundația Solomon R. Guggenheim. Deseori e denumit pur și simplu «Guggenheim». În 2005 avea aproximativ 6.000 de lucrări, dintre care doar 3 % erau expuse. Inițial, numele său a fost Muzeul picturii non-obiective, care poate fi tradus ca muzeu al picturii non-figurative. A fost creat pentru a fi un loc de desfășurare a expoziției de artă a avangardei artiștilor moderniști, precum Vasili Kandinsky sau Piet Mondrian. Locația actuală a muzeului, la colțul străzii 89 și Fifth Avenue, cu vedere spre Central Park, datează din 1959, după ce noua clădire a fost proiectată de Frank Lloyd Wright, care a murit înainte de finalizarea construcției și deschiderea muzeului pe 21 octombrie 1959. Spațiul muzeului are o structură elicoidală. Vizitatorul intră pe sus, apoi coboară treptat la nivelul solului printr-o rampă ușor înclinată: noțiunea de sală de expoziție dispare astfel în favoarea unei continuități de prezentare.”

sotto forma di rampa garantiscono la circolazione simultanea in due sensi, «a piedi, a cavallo, in una carrozza trainata da cavalli o addirittura di un carro di buoi»... (come sarebbe la famosa scala doppia del 1545 a Chateau de Chambord, attribuita a Leonardo da Vinci). La scala a spirale del 1932 è stata immaginata come quella precedente, concepita con un effetto ottico, di forma di spirale conica ascendente o discendente, illuminata da un tetto a vetri nella parte superiore e perimetrata da balaustre metalliche decorate con lo stemma papale e dalla Cornucopia. La scala del Vaticano permette l'uscita dal museo discendendo una spirale e, separatamente, risalendone un'altra diretta all'ingresso del museo.

Però, questa splendida scala elicoidale, che conosco dalla mia prima visita a Roma, nel 1968, a me ricorda un altro museo, ugualmente celebre, ma con opere e una funzione architettonica totalmente diversa, che ho scoperto solo nel 1974: «Il Museo Solomon R. Guggenheim è un museo d'arte moderna situato sulla Fifth Avenue nell'Upper East Side di New York City, negli Stati Uniti. Si tratta del più noto tra i diversi musei creati dalla Fondazione Solomon R. Guggenheim. Spesso è chiamato semplicemente «Guggenheim». Nel 2005, conteneva circa 6.000 opere, delle quali solo il 3 % era esposto. All'inizio, il suo nome è stato Museo della pittura non-oggettiva, che può essere tradotto come Museo della pittura non-figurativa. È stato creato per essere un luogo in cui esporre l'arte d'avanguardia degli artisti modernisti, come Vasilij Kandinskij o Piet Mondrian. L'attuale posizione del museo, all'angolo tra l'89esima strada e la Fifth Avenue, con vista sul Central Park, risale al 1959, dopo la progettazione della nuova struttura da parte di Frank Lloyd Wright, morto prima della conclusione della costruzione e dell'inaugurazione del museo, il 21 ottobre 1959. Lo spazio del museo ha una struttura elicoidale. Il visitatore entra dall'alto, poi scende man mano fino al livello del suolo attraverso una rampa leggermente inclinata: così, la nozione di sala d'esposizione scompare in favore di una continuità di presentazione.»

«Les clés
du Paradis...»
in Vaticano!

Il Corner o L'angolo dei **Progetti** Erasmus+

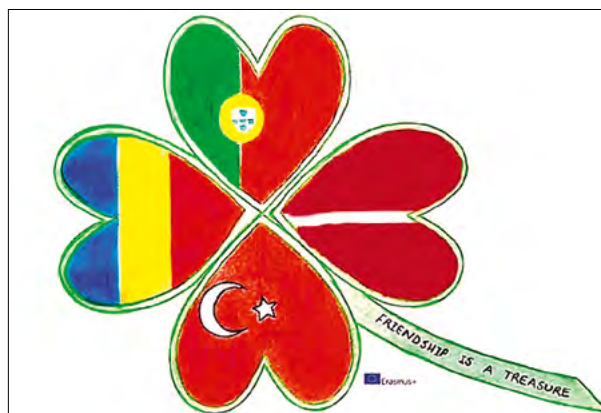
All'interno del programma europeo Erasmus+, abbiamo avuto l'opportunità di conoscere comunità scolastiche speciali, enti pubblici o privati, che ci hanno insegnato come migliorare l'organizzazione o il processo d'istruzione, anche con metodi di insegnamento all'avanguardia.

a scuola oppure a distanza, e favorendo così l'apprendimento attivo dello studente, con l'aiuto di numerosi strumenti multimediali a supporto dell'insegnamento. Ciò che noi stavamo praticando nel 2016, all'interno del progetto SUPEER, adesso è diventato virale.

Al momento, il Liceo «Dante Alighieri» di Bucarest è coinvolto in vari progetti di tipo KA229, cioè di partenariato per scambi tra scuole, e la varietà delle scuole partner con cui lavoriamo ci porta dappertutto in Europa, tanto nella sua parte continentale quanto nelle zone insulari, da nord a sud e

de
Prof.ssa Daniela Ducu, insegnante di lingua italiana e coordinatrice Erasmus+, liceo «Dante Alighieri», Bucarest

Il Liceo Teorico «Dante Alighieri» di Bucarest partecipa da più di quindici anni a vari progetti che mirano allo sviluppo professionale dei docenti, alla diversificazione dell'offerta formativa, alla creazione di rapporti più stretti e più intensi tra insegnanti e alunni e, perché no, a un inserimento più adatto dei propri studenti sul mercato del lavoro. Inoltre, si vuole creare un ponte tra la nostra scuola e le varie scuole europee che partecipano al programma.

Il Logo del progetto

Ricordiamo qui il metodo della Flipped Classroom, o classe capovolta che nel 2016, quando ci è stato proposto da uno dei nostri partner di un progetto Erasmus+ di partenariato strategico, come strumento utile nell'insegnamento, era poco conosciuto e usato nelle scuole pubbliche. La Flipped Classroom, la cosiddetta classe rovesciata, nasce nel 2007, negli Stati Uniti, però solo a partire dal 2020 sarà usata più intensamente durante le lezioni a causa dell'emergenza medica sanitaria provocata dal Coronavirus, che ha cambiato perfino la didattica e le modalità d'insegnamento.

Questo metodo innovativo consiste nell'invertire i momenti didattici, consentendo allo studente di seguire prima le spiegazioni a casa e di svolgere le esercitazioni dopo,

Ugualmente innovativa, per noi e per la nostra comunità scolastica, è stata la costruzione di una serra di coltivazione di tipo cupola geodetica, dove gli insegnanti e gli studenti coltivano varie piante e osservano la loro crescita in varie condizioni meteorologiche.

da ovest a est del continente. I nostri partner provengono da Portogallo, Spagna, Lettonia, Grecia, Italia, Bulgaria, Ungheria, alla Turchia e altri ancora. La moltitudine di scuole con cui lavoriamo ci fa conoscere non solo vari sistemi europei d'insegnamento

La prima mobilità di formazione per docenti organizzata dal partner greco

L'angolo Erasmus del progetto

Prodotti realizzati da studenti delle elementari in un'attività intitolata il Barattolo dei Pensieri Positivi - Il Barattolo dell'Amicizia

e varie culture, ma ci insegna meglio il concetto di diversità tramite le comunità scolastiche con cui veniamo in contatto. Allo stesso tempo ci permette di rafforzare la nostra stessa comunità scolastica: i docenti e gli studenti collaborano meglio, migliorano la comunicazione orale e scritta nelle varie lingue studiate qui, soprattutto inglese e italiano, i genitori sono una parte attiva della nostra scuola, insieme agli enti locali.

Ecco una lista dei progetti KA229 che stiamo sviluppando in questo momento, nell'arco temporale compreso tra gli anni 2019-2022:

1. Protect Your Digital Way Today and Tomorrow!, 2019-2022, con il numero di riferimento 2019-1-RO01-KA229-063784, e coordinato dal Liceo «Dante Alighieri», riguarda la sicurezza su Internet e il cyberbullismo, includendo anche lo sviluppo delle competenze digitali degli

studenti, con particolare attenzione alle studentesse d'età compresa tra i 12 e i 16 anni.

2. Friendship is a Treasure, 2020-2022, con il numero di riferimento 2020-1-RO01-KA229-080111, coordinato dal Liceo «Dante Alighieri», tratta argomenti come il bullismo nelle scuole elementari, la migrazione, la gestione dei propri sentimenti tramite mindfulness.

3. Don't Let Them Get Lost, 2020-2022, con il numero di riferimento 2020-1-IT02-KA229-079881, tratta l'inserimento sociale e l'integrazione scolastica degli studenti migranti che si confrontano con problemi di tipo sociale, economico ecc.; è coordinato da una scuola italiana che si trova in provincia di Piacenza, in Emilia Romagna.

4. Health For Body, con il numero di riferimento 2020-1-BG01-KA229-079124 e coordinato dalla Bulgaria, riguarda la salute e il benessere degli studenti e dei docenti, tramite lo sport e altre attività dedicate al corpo e all'anima.

5. Change Of Nutrition And Healthy Living Practices In European Schools, con il numero di riferimento 2020-1-ES01-KA229-083181 e coordinato dalla Spagna, tratta ancora la salute e il benessere, ottenuti tramite un sano stile di vita e una sana alimentazione.

L'esperienza del Liceo «Dante Alighieri»

Ideea lui Dantedi (Zilei lui Dante) s-a născut dintr-un editorial al jurnalistului și scriitorului Paolo Di Stefano care a apărut în *Corriere della Sera* pe 19 iunie 2017, în care a fost prezentată propunerea ca Dante Alighieri să aibă propria sa zi în calendar pe modelul Bloomsday, ziua dedicată lui Joyce (organizată anual pe 16 iunie la Dublin și în alte părți ale lumii pentru a-l sărbători pe scriitorul irlandez James Joyce).

L'idea del Dantedi è nata da un editoriale del giornalista e scrittore Paolo Di Stefano, apparso sul *Corriere della Sera* il 19 giugno 2017, dove si avanzava la proposta che Dante Alighieri avesse la propria giornata nel calendario sul modello del Bloomsday dedicato a Joyce (si tiene annualmente il 16 giugno a Dublino e in altre parti del mondo per celebrare lo scrittore irlandese James Joyce).

Propunerea a fost reiterată în mai multe rânduri chiar de Di Stefano, în același *Corriere della Sera* din 3 februarie 2018 și 24 aprilie 2019, când printr-un titlu cu caractere italice, „Dante este identitatea noastră. Să-i instituim Ziua”, Paolo Di Stefano a invitat atât ministerele, cât și diferitele instituții care se ocupă de Poetul Suprem să rezolve această problemă și să stabilească „Ziua lui Dante” / „Dantedi” în vederea celebrării, în 2021, a celor șapte sute de ani de la moartea aceluia.

„După șapte secole – a scris Di Stefano – este momentul unei reacții de mândrie națională a Italiei”.

Inițiativa a primit multe adeziuni, de la Accademia della Crusca, la Societatea „Dante Alighieri” și de la Societatea „Dante”, la Asociația Italianiștilor.

Numele **Dantedi** a luat naștere dintr-o discuție a lingvistului Francesco Sabatini cu însuși Di Stefano: recunoașterea finală a acestei zile va avea loc la 4 iulie 2019 la Milano, în sala Buzzati din *Corriere*, în cadrul unui eveniment organizat de Fundația Corriere.

Rămăsese o singură întrebare încă fără răspuns: ce dată să fie aleasă? Din păcate, așa cum se știe, nu se cunoaște cu precizie ziua nașterii marelui poet Dante Alighieri, născut Durante di Alighiero degli Alighieri, în timp ce ziua în care a fost botezat este cunoscută, la 26 martie 1266, la un an după nașterea sa, probabil care a avut loc între mai și iunie 1265. De mai bine de un secol, Societatea „Dante Alighieri” a ales în mod simbolic 29 mai pentru „Ziua Societății Dante”, o sinteză anuală a activităților celor peste 400

la naștere Dantedi

La propoziția este stata ribadita in più occasioni dallo stesso Di Stefano sempre sul *Corriere della Sera* il 3 febbraio 2018, come anche il 24 aprile 2019, quando in un corsivo dal titolo «Dante è la nostra identità. Istituiamo la sua Giornata», Paolo Di Stefano ha invitato sia i ministeri sia le varie istituzioni che si occupano del Sommo Poeta a farsi carico della questione: fissare un «Dante Day» / «Dantedi» in vista delle celebrazioni, nel 2021, dei settecento anni dalla morte dell'autore.

«Dopo sette secoli – scriveva Di Stefano – sembra il momento di uno scatto d'orgoglio tutto italiano».

La proposta ha raccolto una grande adesione: dall'Accademia della Crusca alla Società «Dante Alighieri», dalla Società dantesca all'Associazione degli italianisti.

Il nome **Dantedi** è nato da una chiacchierata del linguista Francesco Sabatini e lo stesso Di Stefano: l'istituzione finale di questa giornata si sarebbe svolta il 4 luglio 2019 a Milano, nella sala Buzzati del *Corriere* durante un evento organizzato dalla Fondazione Corriere.

de
Nicoleta Silvia
Ioana

Dante Alighieri, detaliu
din fresca lui Luca
Signorelli (1450-1523),
Capela San Brizio,
Catedrala din Orvieto

Dante Alighieri,
particolare dell'affresco
di Luca Signorelli
(1450-1523), Cappella di
San Brizio, Cattedrale di
Orvieto

Rimaneva un quesito: quale data scegliere? Purtroppo, come noto, non si sa quando Durante di Alighiero degli Alighieri sia venuto alla luce, mentre si conosce il giorno in cui fu battezzato, il 26 marzo del 1266, un anno dopo la sua nascita, presumibilmente avvenuta tra il maggio e il giugno del 1265. La Società «Dante Alighieri», da più di un secolo, aveva scelto simbolicamente il 29 maggio per la sua «Giornata della Dante», annuale vetrina delle attività dei suoi oltre 400 Comitati sparsi nel mondo,

APRILIE • IUNIE

foto: wikimedia.org

de comitete din întreaga lume. Alte opțiuni au fost noaptea dintre 13 și 14 septembrie, în care, în anul 1321, poetul a trecut în neființă; dar și altele, deducibile pe baza unor calcule matematice complexe, din structura cronologică a *Comediei*: de exemplu, 25 martie și 8 aprilie, care marchează, în conformitate cu două ipoteze diferite, începutul călătoriei în lumea de dincolo, amintită în capodopera sa.

Lucrul cu care toți au fost de acord a fost acela că prima Dantedi ar trebui să aibă loc în 2021, la 700 de ani de la moartea lui Alighieri, și să-l celebreze pe cel considerat tatăl limbii italiene (Tullio De Mauro a susținut că 60 % din lexiconul nostru actual provine din Dante) și în același timp unul dintre cei mai fascinanți, complecși și actuali intelectuali din istoria universală a omenirii.

„Să înțelegem eternul, să pătrundem într-un timp atemporal: iată răspunsul la întrebarea «De ce să citim *Divina Comedia*?»» (Cuvântul lui Jorge Luis Borges.)

Atenția asupra importanței reprezentate de școală este confirmată și de data aleasă: „Până în ultimul moment – a dezvăluit Franceschini – a existat o alternativă între cele două zile” – 14 septembrie, data morții poetului și 25 martie, pe care cărturarii o recunosc ca un posibil început al călătoriei în viața de apoi a *Divinei Comedii*. A doua dată a fost preferată în cele din urmă și pentru faptul că este plasată în timpul anului școlar.

Vineri, 17 ianuarie 2020, în ședința Consiliului de Miniștri, la propunerea titularului Departamentului Culturii, Dario Franceschini, a fost aprobată directiva de stabilire a datei pentru ziua dedicată poetului Dante Alighieri, având în vedere cei 700 de ani de la moartea sa, sărbătoriți în 2021. Dario Franceschini nu și-a ascuns satisfacția. „Aspectul care mă bucură cel mai mult – a explicat ministrul către *Corriere* – este că această dată va rămâne neschimbată în calendar chiar și după încheierea celebrării celui de-al șaptelea centenar”.

Instituirea zilei a primit, de asemenea, aclamarea Accademiei della Crusca: „Vom încerca să dăm acestei zile și un conținut popular, pentru a ajunge la un public larg, pentru a face tot poporul italian să simtă că Dante e al său”, a declarat Claudio Marazzini, lingvist, președintele asociației. Marazzini, alături de lingvistul Luca Serianni și dantistul Alberto Casadei, a fost printre participanții evenimentului „Dante este identitatea noastră”.

La sfârșitul lunii iulie 2020, mișcarea a fost depusă în Parlament și mai mulți purtători de cuvânt pasionați s-au alăturat cauzei.

O adevărată „sărbătoare pentru italieni și pentru cei care privesc cu simpatie lumea italiană în toată profunzimea ei – au fost cuvintele lui Andrea Riccardi – care implică școli, teatre, biblioteci, cinematografe, piețe și locuri de întâlnire și se extinde dincolo de frontiere (un prim consens a sosit deja din Elveția).”

Și, odată cu întâlnirea organizată la 25 martie 2021, înțelegând pe deplin semnificația invitației implicite a frazei lui Riccardi și dincolo de granițele Italiei, în România, Colegiul Național „Ion Neculce” din București a contribuit la universalitatea acestui eveniment.

anche questa poteva essere una data da proporre. Altre opzioni erano la notte tra il 13 e il 14 settembre, in cui, correva l'anno 1321, è fissata la sua morte; ma anche quelle deducibili, sulla base di complessi calcoli matematici, dalla struttura cronologica della *Commedia*: quei 25 marzo e 8 aprile, ad esempio, che segnano, secondo due differenti ipotesi, l'inizio del viaggio oltremondano rievocato nel capolavoro.

Cosa trova invece tutti concordi è che il primo Dantedi dovrebbe aver luogo nel 2021, nel settecentesimo anniversario della morte dell'Alighieri, e celebrare non solo il padre della lingua italiana – Tullio De Mauro sosteneva che il 60 % del nostro lessico corrente deriva da Dante – ma anche uno degli intellettuali più affascinanti, complessi e attuali della storia universale dell'Uomo.

«Cogliere l'eterno, penetrare in un tempo senza tempo: ecco la risposta alla domanda “Perché leggere la *Divina Commedia*?”» (parola di Jorge Luis Borges).

L'attenzione al mondo della scuola trova conferma anche nella data scelta: «Fino all'ultimo — svelava Franceschini — c'era una alternativa tra due giorni». Il 14 settembre, data di morte del poeta, e il 25 marzo, che gli studiosi riconoscono come possibile inizio del viaggio nell'aldilà della *Divina Commedia*. Ha prevalso la seconda anche per la sua collocazione più felice all'interno dell'anno scolastico.

Venerdì, 17 gennaio 2020, nella seduta del Consiglio dei ministri, su proposta del titolare del dicastero della Cultura, Dario Franceschini, è stata approvata la direttiva che istituiva la data per la giornata dedicata al poeta Dante Alighieri in vista dei 700 anni dalla sua scomparsa, celebrati nel 2021.

Il titolare del dicastero Dario Franceschini non nascondeva la sua soddisfazione. «L'aspetto che più mi rende felice — spiegava il ministro al “Corriere” — è che il Dantedi resterà immutabile nel calendario anche dopo la conclusione delle celebrazioni».

L'istituzione della giornata ha incassato il plauso anche dell'Accademia della Crusca: «Cercheremo di riempire questo giorno di contenuti anche popolari per raggiungere un pubblico vasto, per far sentire Dante come proprio a tutto il popolo italiano» ha detto Claudio Marazzini, linguista, presidente del sodalizio. Marazzini, con il linguista Luca Serianni e il dantista Alberto Casadei, era stato tra i partecipanti all'evento «Dante è la nostra identità».

Alla fine di luglio 2020 la mozione è stata depositata in Parlamento e alla sua causa si sono appassionati diversi portavoce.

Una vera e propria «festa per gli italiani e per quanti guardano con simpatia al “mondo italiano” in tutto il suo spessore – sono ancora le parole di Andrea Riccardi – che coinvolga scuole, teatri, biblioteche, cinema, piazze e luoghi di incontro, e si estenda oltre le frontiere (un primo consenso è già arrivato dalla Svizzera)».

E con l'incontro organizzato il 25 martie 2021, cogliendo in pieno il senso dell'invito implicito della frase di Riccardi e oltre frontiera, in Romania, a Bucarest il Collegio Nazionale «Ion Neculce» ha contribuito all'universalità di questo evento.

Nasce il Dantedi

Non possiamo dimenticare in questo 2021, pur importante anno celebrativo di Dante Alighieri, che la cultura italiana e il „bel paese dove il si suona” – ancora citando il Sommo Poeta – celebra altre glorie che sarebbe peccato trascurare. Facciamone una sintesi.

Nel 2021 l'Italia ha fissato la celebrazione del quinto centenario (ma in realtà sono 503 anni) della nascita di **Jacopo Robusti** detto **il Tintoretto** (Venezia, settembre o ottobre 1518 – Venezia, 31 maggio 1594). È stato un pittore cittadino della Repubblica di Venezia e uno dei massimi esponenti della pittura veneta e dell'arte manierista in generale (sul significato di Manierismo si veda l'articolo su Dante in questo stesso numero della rivista).

Il soprannome Tintoretto gli derivò dal mestiere paterno, tintore di tessuti di seta. Fece un uso drammatico della prospettiva e della luce, che lo ha fatto considerare il precursore dell'arte barocca, che si manifesterà poi, in tutto il suo splendore, con Caravaggio. Ma Tintoretto, grande artefice del Rinascimento italiano, ha segnato in maniera profonda il volto artistico di Venezia.

Il 29 settembre 1571 nasceva a Milano **Michelangelo Merisi** detto **il Caravaggio**. Si celebrano dunque i 450 anni della nascita. Dire in questo piccolo articolo dell'importanza di Caravaggio per l'arte occidentale sarebbe presunzione e colpa da parte mia. Basti ricordare che dopo di lui l'espressione pittorica non sarà più la stessa. Il trattamento delle figure, la drammaticità delle scene rappresentate, il controllo della luce e, soprattutto, dell'oscurità, hanno cambiato i canoni estetici della pittura; per non dire della stessa personalità e della vita violenta e tumultuosa del pittore.

E discorrendo di pittura, come dimenticare uno degli scrigni della pittura italiana? Parlo della **Pinacoteca di Brera**, nel quinto centenario della sua fondazione. La prestigiosa sede è nel grande palazzo di Brera, che ospita anche altre istituzioni: la Biblioteca Nazionale Braidense, l'osservatorio di Brera, l'Orto Botanico, l'Istituto Lombardo di Scienze e Lettere e l'Accademia di Belle Arti. L'edificio, in stile neoclassico, era stato costruito nell'antica, incolta terra «braidà» (o «breda», parola che nella bassa latinità aveva il significato di campo suburbano), da cui presero il nome Brera tanto il palazzo quanto il quartiere. Il palazzo si apre su un cortile circondato da un elegante porticato su due piani, al cui centro è situato il monumento a Napoleone ideato da Antonio Canova.

Il nucleo antico della pinacoteca sorgeva su un antico convento di un potente ordine monastico del tempo, tuttavia abolito nel 1571. Si trasformò, a opera dei Gesuiti, in un importante

Nu putem uita în acest 2021, deși anul important al celebrării lui Dante Alighieri, că totuși cultura italiană și „frumoasa țară în care «și» răsună,” – citându-l din nou pe Poetul Suprem – celebrează și alte glorii pe care ar fi păcat să le trecem cu vederea. Să facem un rezumat.

În 2021, Italia a stabilit sărbătorirea celui de-al cincilea centenar (dar în realitate sunt 503 ani) de la nașterea lui **Jacopo Robusti** cunoscut sub numele de **Tintoretto** (Veneția, septembrie sau octombrie 1518 – Veneția, 31 mai 1594). A fost pictor, cetățean al Republicii Veneția și unul dintre cei mai importanți exponenți ai picturii venețiene și ai artei manieriste în general (despre semnificația manierismului, vezi articolul despre Dante din același număr al revistei).

Porecla Tintoretto derivă din profesia tatălui său, vopsitor de țesături de mătase. A utilizat dramatismul perspectivei și al luminii, ceea ce l-a făcut să fie considerat precursorul artei baroce, care se va manifesta ulterior, în toată splendoarea sa, prin Caravaggio. Dar Tintoretto, mare arhitect al Renașterii italiene, a marcat profund chipul artistic al Veneției.

La 29 septembrie 1571 se naște la Milano **Michelangelo Merisi**, cunoscut sub numele de **Caravaggio**. Prin urmare, se celebrează 450 de ani de la nașterea sa. A scrie în acest mic articol despre importanța lui Caravaggio pentru arta occidentală ar fi îngâmfare și o greșală din partea mea. Este suficient să ne amintim că, după el, expresivitatea în pictură nu va mai fi aceeași. Maniera de tratare a figurilor, dramatismul scenelor reprezentate, controlul luminii și, mai presus de toate, al obscurului, au schimbat canoanele estetice ale picturii; ca să nu mai vorbim de propria personalitate a pictorului și de viața sa violentă și tumultuoasă.

di
Antonio Rizzo
antonio.rizzo08@gmail.com

traducere
Olivia Simion

Tintoretto, *Le nozze di Cana*, 1561

Tintoretto, *Nunta din Cana Galileii*, 1561

foto: wikipedia.org

Caravaggio, *Vocazione di san Matteo*, 1599

Caravaggio, *Chemarea sfântului Matei*, 1599

centro di studi, poi Università. Si impose allora la necessità di costruire un nuovo e più ampio edificio, i cui lavori iniziarono nel 1591 ma dopo alterne vicende dovute anche all'epidemie di peste, ripresero solo nel 1691.

Și, vorbind de pictură, cum putem uita una dintre comorile picturii italiene? Vorbesc despre **Galeria de Artă Brera**, aflată la al cincilea centenar de la înființare. Prestigioasa galerie se află în marele palat din Brera, care găzduiește și alte instituții: Biblioteca Națională Braidense, Observatorul din Brera, Grădina Botanică, Institutul Lombard de Științe și Litere și Academia de Arte Frumoase. Clădirea, în stil neoclasic, a fost construită pe vechiul teren necultivat „braidă” (sau „breda”, un cuvânt care în latina târzie avea semnificația de câmp suburban), de la care și-au luat numele de Brera atât palatul, cât și cartierul. Palatul se deschide într-o curte înconjurată de un portic elegant pe două niveluri, în centrul căreia se află monumentul lui Napoleon proiectat de Antonio Canova.

Nucleul antic al pinacotecii se înalță pe o veche mănăstire a unui puternic ordin monahal al vremii, dar abolit în 1571. A fost transformată, de către iezuiți, într-un important centru de studii și, ulterior, într-o universitate. Apoi s-a impus nevoia de a construi o clădire nouă și mai mare, ale cărei lucrări au început în 1591, dar după sușuri și coborâșuri cauzate și de epidemiile de ciumă, acestea au fost reluate abia în 1691.

foto: facebook.com

Ottavio Leoni, *Ritratto di Michelangelo Merisi da Caravaggio*, cca. 1621

Ottavio Leoni, *Portretul lui Michelangelo Merisi da Caravaggio*, circa 1621

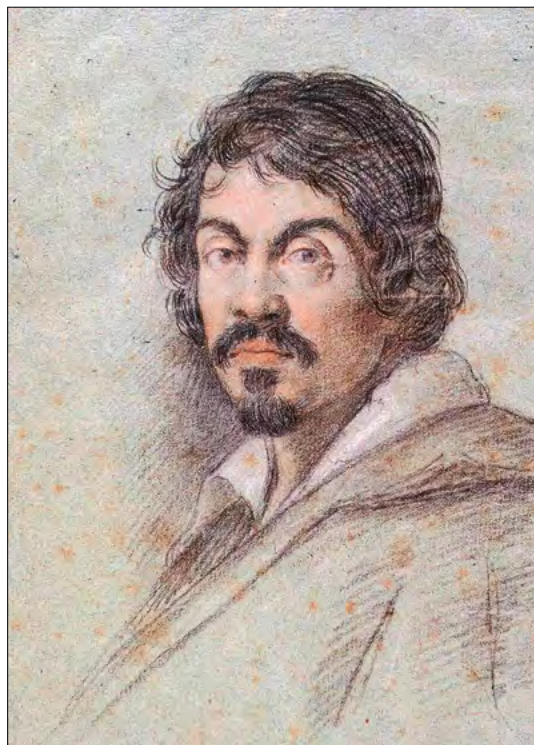

foto: wikipedia.org

Dar să lăsăm arta și să menționăm tehnica. În 2021 se împlinesc 120 de ani de la înființarea **FIAT (Fabbrica Italiana Automobili Torino)**. Nume cunoscut la nivel internațional, a determinat succesul tehnologiei și al stilului auto în întreaga lume, împletind istoria și dezvoltarea fabricii cu dezvoltarea orașului Torino în sine, dar a fost, de asemenea, și motorul emigrării interne masive din sudul peninsulei spre nord, precum și al motorizării în masă a Italiei postbelice. Cu toate acestea, emigrația masivă a fost fenomenul care a influențat foarte mult amalgamarea populației italiene și unificarea lingvistică a acesteia după Al Doilea Război Mondial. În ciuda succeselor divizări, fuziuni, transferuri corporative, FIAT rămâne un mit cu fabrica sa istorică Lingotto din Torino – care a fost, de asemenea, futuristă pentru multe soluții de arhitectură industrială – și chiar cu „aventurile” familiei Agnelli care o deține – protagonistă timp de decenii a cronicilor mondene ale personajelor celebre, așa-numitele VIP, și considerată în imaginarul colectiv aproape ca o familie princiară.

Lasciamo l'arte, e menzioniamo la tecnica. Nel 2021 sono 120 anni della fondazione della **FIAT** (**Fabbrica Italiana Automobili Torino**). Nome internazionalmente conosciuto, ha determinato il successo della tecnologia e dello stile automobilistico in tutto il mondo, intrecciando la storia e lo sviluppo della fabbrica con lo sviluppo della stessa città di Torino, ma fu anche motore della massiccia emigrazione interna dal Sud della Penisola verso il Nord, oltre che della motorizzazione di massa dell'Italia postbellica. L'emigrazione massiccia fu

foto: pinterest.com

tuttavia il fenomeno che tanto ha influito anche sull'amalgama della popolazione italiana e sulla sua unificazione linguistica nel secondo dopoguerra. Pur con alterne e a noi prossime vicende di scorpori, fusioni, trasferimenti societari, la FIAT resta un mito con la sua storica fabbrica del Lingotto di Torino – che fu avveniristica anche per molte soluzioni di architettura industriale – e con le stesse vicende della famiglia proprietaria Agnelli – protagonista per decenni delle cronache mondane dei personaggi in vista, i cosiddetti VIP, e considerata dall'immaginario collettivo quasi come una famiglia principesca.

Infine, e come dimenticarle, quest'anno compiono sessant'anni le **Frecce Tricolori**, conosciute come **PAN**, la tanto ammirata **Pattuglia Acrobatica Nazionale** dell'Aeronautica Militare Italiana (AMI). Le evoluzioni di questi eccezionali piloti, oltre che rappresentare un potente biglietto da visita della tecnologia italiana nel mondo (l'aereo con cui si esibiscono è di concezione e costruzione totalmente italiane), sono anche un raro esempio di organizzazione e disciplina di quella che è tuttavia considerata un'arte: l'arte del volo. Le figure evoluiscono nel cielo con ben dieci aerei. Fino a non molto tempo addietro era l'unica pattuglia aerea al mondo in grado di fare questo, degna erede della tradizione aeronautica italiana e delle sue grandi imprese di trasvolo intercontinentale in formazione effettuate negli anni d'oro dell'aviazione militare nazionale.

E qui mi fermo. Forse su un prossimo numero di questa rivista avrò spazio per trattare più ampiamente in un articolo uno solo di questi argomenti. Ma quale? Mi piacerebbe avere qualche suggerimento da volenterosi lettori. Una mail al mio indirizzo servirà a orientarmi, e l'argomento maggiormente suggerito si trasformerà in un articolo esteso.

În cele din urmă, și cum să le uităm?, anul acesta fac 60 de ani **Frecce Tricolori**, cunoscute sub numele de **PAN**, mult admirata **Pattuglia Acrobatica Nazionale** (**Patrula Acrobatică Națională**) a Forțelor Militare Aeriene Italiene (Aeronautica Militare Italiana – AMI). Evoluțiile acestor piloți excepționali, dincolo de a reprezenta o carte de vizită puternică pentru tehnologia italiană în lume (aeronavele cu care efectuează acrobațiile sunt de concepție și construcție în totalitate italiene), sunt, de asemenea, un exemplu rar de organizare și disciplină a ceea ce este totuși considerată o artă: arta zborului. Figurile sunt create pe cer cu nu mai puțin de zece avioane. Până nu demult, a fost singura patrulă aeriană din lume capabilă să facă acest lucru, un demn moștenitor al tradiției aeronautice italiene și al marilor sale inițiative în domeniul zborurilor intercontinentale în formație, desfășurate în anii de aur ai aviației militare naționale.

Și aici mă opresc. Poate că într-un număr viitor al acestei reviste voi avea spațiu pentru a trata mai amplu unul dintre aceste subiecte într-un articol. Dar care? Aș dori să am câteva sugestii de la cititorii dornici. Un e-mail la adresa mea mă va ghida, iar cel mai sugerat subiect se va transforma într-un articol extins.

foto: wikipedia.org

În
e pa
ran
teze

Veduta aerea del „nuovo” stabilimento Lingotto in una foto dei primi anni Sessanta del secolo scorso

Vedere aeriană asupra „noii” fabrici Lingotto într-o fotografie de la începutul anilor '60 ai secolului trecut

APRILIE • IUNIE

Il vecchio pastore

di
Piera Alba Merlo

Ci fu un tempo che, nella Bucovina, i pastori se la videro brutta: una strana malattia aveva colpito i loro greggi, ad una ad una le pecore morirono. Già il pensiero di emigrare prendeva forma nella popolazione.

Una sera i pastori si riunirono per discutere sulla situazione, qualcosa bisognava pur decidere. Erano nella grande casa, quella che serviva per gli svaghi in comune e le riunioni. Al centro scoppiettava un vivace fuoco e sotto la cenere cuocevano le focacce che avrebbero mangiato alla fine della loro riunione. Fuori, nella notte, soffiava un vento impetuoso... Anche il tempo ultimamente era bizzarro, sembrava volesse anche lui sconvolgere la misera esistenza degli abitanti di quelle zone.

Un colpo alla porta li distrasse dagli inferorati discorsi. Un attimo di silenzio ed un altro colpo... Il pastore Vasile si alzò ed andò ad aprire. Con un turbinio di vento entrò un vecchio curvo, avvolto in un mantello dall'aria consunta. Il volto era seminascosto dal cappuccio e la lunga barba gli arrivava fin quasi sul petto.

— Vorrei scaldarmi un po' vicino al vostro bel fuoco, disse con voce esitante.

Poi, vedendo le focacce, aggiunse:

— Ed ho anche fame...

Lo fecero sedere accanto al focolare, gli diedero qualche focaccetta ed una scodella di zuppa. Gli uomini ripresero le loro discussioni, lo sconosciuto si era tolto il mantello ed era intento a mangiare, sembrava non badare ai loro discorsi... Anzi, adesso si era assopito e la scodella vuota gli era scivolata dalle mani. Era ormai notte fonda quando tutti i pastori decisero che era ora di tornare alle loro case. Scossero il vecchio... questo

aprì gli occhi, poi lentamente si alzò. Tirò fuori da una bisaccia una manciata di lana... guardò ad uno ad uno gli uomini, poi parlò:

— Permettete che vi aiuti, mi avete fatto sedere accanto al vostro fuoco e rifocillato, adesso desidero contraccambiare... Darò un batuffolo di lana ed un seme ad ognuno di voi. Portateli nei vostri prati quando verrà la Pasqua e spargete nell'erba fiocchetti di questa lana, il seme sotterratelo al centro del vostro pascolo.

In fondo alla capanna Vasile guardava il vecchio in silenzio. Adesso che il fuoco lo illuminava bene, il suo viso aveva qualcosa di familiare. Un guizzo della fiamma ed ecco... lo riconobbe! Era suo nonno, suo nonno morto quando lui era ancora un bambino. Come se gli avesse letto nel pensiero, lo sguardo del vecchio si posò per un attimo su di lui ed in quegli occhi lesse: «Taci, non svelare il mio nome, lascia che resti un segreto tra noi». Poi tutti uscirono nella notte e nel vento verso le loro case. E il vecchio... il vecchio ritornò da dove era venuto.

Dopo la Pasqua i pastori fecero come il misterioso visitatore aveva detto. Durante la notte i batuffoli si ingrossarono... presero forma e quando spuntò il sole sui prati pascolavano numerosissimi agnelli. I semi erano germogliati, e lì, magicamente, in mezzo ai prati, enormi querce che avrebbero dato ombra e frescura, e tante ghiande per i maiali.

Al solstizio d'estate l'intero paese festeggiò, le cose si erano messe per il meglio ed erano tutti felici e contenti. Quel misterioso vecchio, venuto dal nulla, aveva salvato il paese dalla fame e dalla miseria.

Ponza, paradisul în care a fost exilat Mussolini

ISTIC

Foto: Olivia Simion

Ponza este o insulă aflată în Marea Tireniană, la aproximativ aceeași latitudine cu Napoli. Arhipelagul mai cuprinde insulele Palmarola, Zannone, Gavi, Ventotene și Santo Stefano. Se poate ajunge acolo pe calea aerului (cu elicopterul) sau pe mare, cu feribotul, din porturile Forma și Terracina (tot anul), plus Anzio și Circeo (vara). Cele mai apropiate aeroporturi sunt în Roma și în Napoli.

Există dovezi ale prezenței oamenilor pe insulele ponzine încă din anul 5000 î.Hr. Piatra de pe aceste insule era folosită pentru fabricarea

diverselor unelte și a armelor de vânătoare. În secolele VIII-VII î.Hr. teritoriul a fost colonizat de greci. Ponza devine colonie romană în anul 312 î.Hr., fiind populată cu magistrați și militari romani. După căderea Imperiului Roman, teritoriul a avut o istorie zbuciumată, fiind în centrul numeroaselor războaie pe mare.

Ponza a fost odinioară colonie penitenciară romană pentru creștini. Acolo a fost exilat și împăratul Nero, dar și Mussolini (1943). În prezent, este un paradis turistic.

Insula merită vizitată pentru vestigiile istorice, adevărate

minunății arhitecturale, cât și pentru peisajele care îți taie răsuflarea. Reperele principale ale ghidului turistic sunt:

La Necropoli di Bagno Vecchio – patru morminte care datează din perioada ocupației elene. Decorațiunile realizate în piatră sunt de inspirație romană.

Il cimitero di Punta della Madonna – în epoca romană, pe acel loc a fost un complex rezidențial. În biserică există o icoană foarte bine conservată a Fecioarei Maria, la care se rugau pescarii înainte să plece pe mare.

Le grotte di Pilato – un complex arhitectonic săpat în stâncă, construit pe principiul canalelor comunicante. În apele peșterilor erau aduse speciile de pești considerate pe cale de dispariție.

Il tunnel di Chiaia di Luna – mărturie a unei măiestrii ingineresti ieșite din comun, acesta este unul dintre cele 4 tuneluri care au rezistat din epoca romană.

La Cisterna di Via Parata – un fost spațiu de depozitare

AR TIV

APRILIE • IUNIE

Foto: outtaggiaggi.com

foto: Olivia Simion

strategic din perioada romană, când Ponza găzduia familia imperială, comercianți și militari.

foto: Olivia Simion

Il Mitreo – o sulpură dedicată zeului Mitra, care simboliza lumina zilei, în antiteză cu Varuna, care reprezenta noaptea. Acest cult a fost adus de soldații romani care s-au întors din Asia.

Chiaia di Luna – este cea mai populară plajă, chiar dacă turiștii stau întinși pe piatră, nu pe nisip.

Monte Guardia – este cel mai înalt punct de pe insulă, care oferă o viziune panoramică asupra vecinătăților. Pe

versanți sunt culturi de viță-de-vie și de smochini.

Vă puteți plănuși o vacanță în Ponza oricând între aprilie și octombrie. În a doua jumătate a lunii iunie, înainte de pandemie, se desfășura festivalul San Silverio, patronul spiritual al insulei.

de Victor Partan

foto: iubietimanager.com

Bucătăria locului este o împletire de gusturi și arome mediteraneene. Din farfurii nu lipsesc pastele, carnea și peștele, găsite cu ierburi aromatice precum oregano, salvie și mentă. Vinul tipic este spumant.

În restaurantele din Ponza, la felul doi, puteți savura Cianfotta, o tocană de legume apreciată deopotrivă de localnici și de turiști.

Preparare:

- Se taie ceapa grosier și se călește într-o cratiță în ulei de măsline, împreună cu usturoiul tocat mărunt;
- Se adaugă roșiile tăiate în bucăți mai mari;
- Se taie cartofii rondele și se adaugă și ei în cratiță;
- La fel se procedează și cu vinetele, tăiate cubulețe. Urmează ardeiul gras tăiat fâșii;
- Se azonează cu sare și piper, se toarnă puțină apă și se lasă la foc mic pentru aproximativ 40 de minute;
- Cu cinci minute înainte de a lua de pe foc, se adaugă pătrunjel, busuioc și oregano, tocate mărunt. Se amestecă bine;
- Se servește cu pâine;
- Poftă bună!

Gata în
80 min

Porții
4

Dificultate:
redușă

foto: stockfood.com

Cianfotta

Ingrediente:

- 1 kg de ardei gras (de mai multe culori, dacă se poate)
- 800 g de vinete
- 700 g de cartofi
- 200 g de roșii
- două cepe mari
- un cățel de usturoi
- o legătură de pătrunjel
- busuioc
- oregano
- ulei extravirgin de măsline
- sare
- piper negru

ASOCIAȚIA ITALIENILOR DIN ROMÂNIA - RO.AS.IT. · STR. ION LUCA CARAGIALE NR. 24, 020045 BUCUREȘTI

TEL.: +4 0372 772 459; FAX: +4 021 313 3064

WWW.ROASIT.RO